

Važnost skupnih šolskih izprehodov.

Spisal Ant. Godec — Lembach.

Izvanredni vpliv domačije na duševno življenje človeka je že davno znan, in že od nekdaj so pesniki popevali hvalo domovini; životopisci in zgodovinarji pa so se trudili določiti, v kateri meri je vplivala domačija na njihove junake, na njih mišljenje, čustva, na njih delovanje.

Sčasoma so tudi vzgojeslovci spoznali, kako važen pomen ima domačije bližnja okolica na gojenčev razvitek. Zlasti so Pestalozzi, Diesterweg in drugi imenitni pedagogi raznih narodov to uvideli in obširno dokazali. Danes se pač ne najde več pameten in izobražen vzgojitelj, ki bi tega ne upošteval. Toda od teoretičnih pravil do njih oživitvorenja je še dolga pot, katero zlasti zastavljajo razni predsodki in druge ovire.

Dr. Lange pravi: „V življenje stopivšega človeka obdaja domača narava s svojimi živimi in neživimi stvarmi, ki vplivajo na njegove čute in se vtisnejo otroški duši. Ta odgovarja s čustvi, predstavami in zaznava zunanji svet. V raznoternih vrstah spoznava otrok reči. Nove predstave prinaša domov z izprehoda, z igrališča. V tem času je človek najbolj dovzeten za domačijo; duša se bavi le z okolico, ki ji daje vidne nazore, — one predstave, ki so temelj poznejši olik. V nobeni dobi ne sprejema vsak dan toliko novega. Vsak dan je takorekoč nov dan stvarjenja“.

Predstave domačije pa niso le prve, ampak tudi najmočnejše in najživahnejše izmed vseh, ki vplivajo na človeško dušo. To ne more biti drugače. Zmiraj in zmiraj vidi iste reči in njih predstave zapuste tem globlje vtiske. Dalje pa je človek v mladostni dobi bolj občutljiv za vse kakor pozneje. Za kar se odrastli človek ne briga, to vidi bistro otroško oko, to sliši njegovo pazljivo uho, s tem se morda bavi njegova domišljija več dni.

Vsakemu učitelju je znano, da otroci ne poznajo zadostno svoje domačije, ko pridejo v šolo. Posebno velja to o učencih v večjih mestih. Sicer imajo ti mnogo več predstav kakor otroci na deželi. Večkrat so znane šestletnemu mestnemu otroku reči, ki jih deželan niti v poznejšem življenju ne pozna; toda vpraša se, ali so te predstave potrebne za duševno izobrazbo človeka in če se lahko porabijo pri prvem pouku. To pa moramo zanikati.

Življenje v velikih mestih podaja otrokom premnogo predstav, a te se vrše v taki hitrosti, da ne morejo zapustiti določnega vtiska. Dalje si ne pridobi mestni otrok — in to je največja ovira — zadostnih predstav o naravi, o gozdu in polju, o rastlinah in živalih, on ne pozna ne gor in dolin, ne vodovja, ne nebesnih prikazni; niso mu znana najpriprostejša človeška opravila, skratkoma manjkajo mu predstave, ki so ravno podlaga splošne duševne omike in brez katerih si vzgojevalnega pouka misliti ne moremo.

Prigodi se večkrat, da taki otroci nimajo pojma o solčnem vzhodu in zahodu, da si ne morejo predstavljati živega zajca ter še nikdar niso videli veverice, niti slišali kukavice in škrjančka.

Herbart pravi: „Otroci, ki niso nič videli, nič opazovali, se ne morejo poučevati. Zategadelj je glavna naloga šole, da se predstave o domačiji razvrstijo, pojasnijo in razširijo“. Oporekalo bi se lahko, da se ta naloga zvršuje v urah nazornega pouka, kakor se razvidi iz učnega načrta prvih šolskih let. Pa ta pouk je premnogokrat le prazno besedovanje o rečeh ali pa se naslanja na preobložene nazorne slike; domovinoslovje pa je navadno le suhoparna topografija domačega kraja, tako da te ure ne morejo zadostovati v našo svrho, posebno ker so določene samo za prva šolska leta. Domovinoslovje pa tudi mnogo ne koristi, ako ni v zvezi z drugimi učnimi predmeti.

Pri domovinoslovnem in nazornem pouku, kakor tudi doma si torej otroci ne morejo pridobiti vseh predstav, ki jih zahteva vzgojevalni pouk in vriva se nam vprašanje: Kaj nam je torej storiti? Odgovor nam da filantrop Salzmann v knjigi „Das Ameisenbüchlein“. Tamkaj trdi namreč, da se mora prirodoslovni pouk, kar je edino resnično, poučevati po nazorilih in stavi vprašanje: konja, vola, ovco pa vendar ne moremo pripeljati v šolsko sobo? Odgovarja sam na to in pravi: „Če živali ne moremo spraviti k otrokom, pa peljimo otroke k živalim“. Če porabimo ta stavek splošno, bi lahko rekli: „Ker večinoma reči, ki se nabajajo v domačiji, ne moremo prnesti v šolo, naj se gre z učenci tja, kjer si lahko vse dobro ogledajo, kjer lahko opazujejo, da postanejo predstave o njih popolna duševna last, da se pozneje lahko porabijo v šoli“. Z drugimi besedami: Zapustiti moramo šolsko sobo ter na skupnih izprehodih z otroci opazovati domačijo.

Takšni izprehodi so v prid vsem učnim predmetom.

Začnimo z zemljepisjem! Že Rousseau zahteva, da se ta pouk začne z domačijo in to velja še dandanes bolj kakor za njega časa. Treba je samo pogledati v tretjo knjigo njegovega „Emile“. Določeneje in natančneje v tej zadevi se izraža Herbart, ki pravi: „Kraj, kjer učitelj in učenec stojita, je mesto, iz katerega se naj orijentirata in svoje obzorje razširjata. Nikdar se ne sme čutno nazorovanje preskočiti, ako je k temu dana prilžnost“.

In res, zemljepisni pouk je le verbalizem, ako mu manjka temeljito znanje domačije. Pomislimo, kake zahteve stavi ta pouk na učenca duševni

razvoj. Na tisoče kilometrov naj v duhu bliskoma preleti, naj si prav predstavlja toliko in toliko kvadratnih kilometrov, pod vodstvom učitelja naj prepotuje njemu popolnoma tuje regije, obiše velika mesta, tropične dežele in ledeni sever. Pred njegovim duhom naj vstajajo snežniki starega in novega sveta, naj se razprostirajo nepregledne širjave velikanskih rek in neizmerne gladine oceanove, naj čuti samoto puščave in tišino pragozda. Popisati mu je dele sveta, ki so se preiskovali po sto in še več let, ter je v trenutku pregledati kakor ravno polje. Ne samo to, pri astronomični geografiji bi se naj vzdignil v brezmejno ozračje na svetove, ki nam določujejo čas, dneve in leta in za katere se zanimajo in jih premotrivajo vsi resni značaji.

Jasno je torej, da zahteva zemljepisni pouk pri učencu bujno domišljijo; ravno tako jasno pa nas pouči dušeslovje, da se predstave, s katerimi se bavi domišljija, pridobe po nazorovanju. Le tedaj je mogoče učencu o zemljepisju učiteljeve besede prav razumeti, ako zamore predstave, ki si jih je pridobil pri spoznavanju domače zemlje porabiti pri tujem in oddaljenem. Reči domačega sveta in ozračja so snovi, iz katere je sestavljeno vse zemljepisno znanje, so stebri, na katere se naslanja vse poznejše učenje te stroke. Kjer manjkajo taki pripomočki apercipije, kjer novo ne najde zveze s prejšnjim, kjer manjkajo predstave, ki so si je učenci pridobili iz domačije, tam bode manjkalo tudi njih zanimanje za še tako živo predavanje učitelja, bodi si, da rabi ta najboljše zemljevide, globije in reliefe, pridobili si ne bodo družega kakor znanje besedi.

Samo po sebi pa je umevno, da se doseže natančno znanje domačije le tedaj, ako se otroci z njo seznanijo po določenem načrtu pri skupnih izprehodih. Peljimo torej naše učence v živo naravo, vadimo jih opazovati solnce, kje vzhaja in kje zahaja, njegovo navidezno pot v raznih letnih časih, učimo jih spoznavati strani sveta, določevati mer tekočih voda in gorovja, cest in železnice! Zahajajmo z njimi na domače hribe in gore, tamkaj nam naj imenujejo vse važnejše točke domačega obzorja in njih medsebojno lego glede strani sveta. Na takih izletih ima učitelj najlepšo priložnost, da uči splošne geografske pojme, kakor vznožje, rebro, vrhunce, dolino, kotlino, višino, nižino, prelaz, medvodje itd. Drugikrat jih pelje k domači reki ali potoku, če je mogoče celo k njega izviru; seznanj jih zopet s pojmi, kakor: tek, struga, desni, levi breg; opozori jih naj na vse važnejše reči, na razne oblike struge, na kakšen slap, začetek delte, sploh vse kar je prilično. Navede jih, da si ogledajo poslopja, ki stojijo tik vode in da spoznajo njih medsebojno zvezo ter slednjič tudi važnost potoka ali reke za ves kraj. Pri ribniku (v sili tudi ob kaki mlaki) se po nazorovanju lahko pokaže otrokom, kaj je otok, polotok, zaliv. Otroci gotovo ne bodo pozabili, kar so se tako učili.

Ne bomo pa učencev vodili samo na taka mesta, kjer bi občudovali le lepoto narave, ampak obiskali bomo z njimi tudi močvirnate, peščenate in nerodovitne kraje domačije, da si pri zemljepisnem pouku tem lože pred-

stavlja jo barje, puščavo, stepo in goljavo. Tako bomo vodili otroke tudi v tih, samotni in gosto prerasteni gozd brez vseh stez in jim ob tej priliki pripovedovali o tujih pragozdih ter jim tudi ob enem dokazali korist magnetne igle ali kompasa. Zamudili ne bodemo po zimi z bližnjega hriba ali bližnje gore ogledovati domačijo v snegu in ledu, da si otroci pozneje lahko predstavljajo značaj dežel okoli severnega in južnega mrzlega pasa.

Izjemoma se enkrat lahko podaljša izprehod čez čas solnčnega zahoda, da otroci spoznavajo zvezdnato nebo ter se tako pripravljajo za poznejši pouk v astronomični geografiji. Za orijentiranje na nebu je važno, učence že poprej poučiti, da se zvezdnati obok lahko deli s štirimi črtami, ki se tičejo v pravem kotu: veliki voz, severnica, kasiopeja, vega, severnica, kapela (v vozniku); če so to razumeli, se potem lahko spoznajo na ponočnem nebu.

Na naših potovanjih bodemo imeli priliko, domači kraj na vse strani križem prehoditi ter otroke seznaniti z važnejšimi cestami, poti, mostovi, javnimi poslopji, trgi; ter določiti njih lego ali mer k drugim rečem. Ravno tako se bodo otroci polagoma učili, kam drže isti poti, ceste in železnice. Kot rezultat teh mnogih izprehodov se potem lahko napravi s pomočjo učencev obris domačega kraja.

Zgodovina. Pod tem izrazom se ne misli samo občna zgodovina, ampak tudi cerkvena zgodovina in zgodbe sv. pisma. Koj v začetku se mora povedati, da zgodovina nima toliko koristi od skupnih izprehodov, kakor zemljepisni pouk. S tem pa ni rečeno, da se pri tem pouku ni treba naslanjati na predstave učenca iz domačije, ampak reči se hoče le, da se na teh potovanjih ne dobi mnogo predstav za ta predmet. Oboje se lahko dokaže že po izgledih. Kako hočemo zahtevati od učenca, ki nič ne ve o naših državnih napravah, zakonih, davkih, o visokih in nizkih stanovih, da bi razumel politično življenje Atencev, Spartancev, da bi se zanimal za zakonodajalca Likurga in Solona. Takšno zahtevanje bi bilo nezmisel. Če pripovedujemo o olimpskih igrah in turnirjih vitezov, predno so otroci imeli priložnost opazovati doma ljudske veselice, konjske dirke, tekmovanje kolesarjev, telovadske vaje, se motimo, ako mislimo, da bodo naše besede vzbudile v duši učenca pravo in živo sliko onih sijajnih tekmovalnih bojev davno preteklih časov. Besed smo učencu mnogo povedali, in morda si jih bode dobro zapomnil, ali posebnega vpliva ne bodo imele na njegov duševni razvoj.

Drugače je, ako se naloga zgodovine stavi z vprašanjem, po kateri poti in s katerimi sredstvi je človeštvo doseglo stopnjo sedanje omike. Pri takšnem pouku ne bode več glavna stvar naštevanje letnic in imen vladarjev, dalje geanalogične tabele in brezštevilno vojske, ampak vse to bode imelo navadno le skromno veljavo, večkrat pa še celo preziralo.

Ako se poučuje zgodovina v tem smislu, bode njen vpliv v resnici izobraževalen. Skupni sprehodi bodo mnogo koristili zgodovinskemu pouku, ako ta rešuje zgoraj stavljeni nalogi.

Herbart pravi: „Besede naj učinijo živo sliko pripovedovane snovi pred duševnimi očmi učencevimi. Zategadelj mora učenec sam mnogo videti in slišati, da se njegovo obzorje razširi s tem, da se na marsikaj opozori in se mu marsikaj pokaže“.

Duševno obzorje naših otrok je v resnici preozko, da bi zamoglo dati snov, ki bi bila v zvezi s kulturno-historično zgodovino. Kako si naj mestni otrok predstavlja prve naselbine naših pradedov, če še ni nikoli videl samotne vasi sredi gozda, njenih prebivalcev, katerih priprostega življenja in delovanja še ni izpremenil „zob časa“. To se šele pridobi na skupnih izprehodih. V krajih, v katerih se še nahajajo zgodovinski spominki, kakor stara poslopja, razrušeni gradovi, napisi, spomeniki, naj bode cilj šolskih izletov k njim, posebno pa se naj opozori na taka mesta, kjer se je kaj zgodovinsko važnega godilo. Take priče preteklosti ne vzbujajo samo živega zanimanja otrok za zgodbe davnih časov, ampak dosežemo z njimi mnogo bolj kakor z umetnimi nazorili določne žive predstave v duši otroka, in te so dobra podlaga za poznejši pouk. Orjaška gomila, spominki iz paganskih časov, stare lipe nas spominjajo ravno tako na dobo, v kateri so darovali naši pradedi bogovom, kakor samotna kapela v gozdu, razpala, od starosti osivela cerkev na čase razširjanja krščanske vere. Stari gradovi, katere pridno z učenci obiskujemo in natančno preiskujemo, nam kažejo naprave, stanovanja in deloma tudi opravila plemiuitašev v srednjem veku, a obširna grajščinska zemljišča velikašev, zraven katerih majhna posestvica ostalih vaščanov skoraj izginjajo, dajejo priložnost, sklepati na družabno stanje kmeta k fevdalnemu gospodstvu, na razmerje mogočnega grajščaka k sužnemu tlačanu. In kje se nahaja večje mesto, kjer ni ostankov grškorimske omike? V javnih nasadih vidimo kipe iz grške in rimske dobe in spomenike slavnih mož, na raznih javnih poslopih pa najdemo grške stebre, meandre, akantske liste itd. Kjer se otroci na te reči niso opozorili, hodili bodo tudi kot odrastli ljudje leta in leta mimo, ne da bi jih opazili. Marsikateri kraji imajo historične muzeje. Neopustljivo bi bilo, ako bi šola zanemarjala tako izvrstne pripomočke za zgodovinski pouk. Seveda je mnogo ležeče na tem, kako se takšni muzeji obiskujejo. Površno ogledovanje bi bilo brez vse koristi, učenci si po tem takem pridobe množico nerazločnih, zmedenih predstav, podobnih oni sliki, katero zapusti v naši duši hipno opazovanje okolice iz brzega vlaka. Zavaljo tega je priporočati, da se pri obisku muzeja vsakikrat le en del zbirke ogleda, a to pa tako temeljito, da si otroci o tem pridobijo popolnoma jasne in določne predstave.

Če se tedaj vsa snov, ki jo domačija ponuja, pridno porabi, potem bode uspeval zgodovinski pouk, potem se bodo dogodki preteklih časov vršili sedaj učencem ravno tako živo pred očmi, kakor pred sto ali tisoč leti.

Prirodoznanstvo. Nobenemu predmetu ljudskošolskega pouka ne koristijo skupni izprehodi toliko, kakor prirodoznanstvu, posebno pa prirod-

pisju. Radi tega so že v prejšnjih časih tu in tam nekateri boljši pedagogi vodili otroke v naravo ter jih tukaj poučevali. O vzrokih, zakaj so izprehodi na prosto za prirodopisni pouk toli važni, nam pač ni treba še posebej govoriti.

Glavna ovira, da se ta predmet ne more racionelno poučevati, je pogosto v tem, da se mnoge reči, ki bi se morale „in natura“ ogledati, ne morejo prinesiti v šolsko sobo. Tako n. pr. od bukovega drevesa prinesemo lahko v šolo le nekatere nezadostne dele, kakor liste, cvetje, plod, k večjemu še posamezne veje. Kako čisto drugačno podobo pa nam daje ponosno bukovo drevo ali šumeč bukov gozd. Ravno tako je z drugimi gozdnimi drevesi in grmovji. Svojo popolnoma resnično fizijognomijo nam kažejo le v prosti naravi. Manjše rastline in živali se sicer lahko prineso v šolo, pa z malimi izjemami jim manjka najvažnejše, — to je življenje. Natlačen ptič, naboden metulj, iz tal izravana rastlina kažejo nam le posamezen moment dotične prirodopisne stvari, one so mrtve, iz svoje zgodovine nam povedo toliko kakor nič. Ne moremo reči, da poznamo rastlino natančno, če smo jo samo opazovali v cvetu, ampak znana nam mora biti tudi kot nežna rastlinica v prvi dobi in pa takrat, ko nosi plod. K temu pa je potrebna cela vrsta nazoril, katerih pa nima vsaka šola. Namestujejo jih le predavajoče besede učiteljeve. Umevna posledica tega je, da otroci mnoge rastline, ki so se jih v šoli učili, v naravi niti ne spoznajo, da se čudeč kakor nekaj popolnoma tujega opazujejo majhno bukovo kal, čeravno se je drevo vsestransko obravnavalo v prirodopisni uri. Vse drugače pa je, če z otroki obiščemo naravo.

Mnogotere reči, katere se vidijo pod steklom drugače, gledajo tukaj prosto pod milim nebom, kjer izpolnjuje vsaka na svojem mestu svojo nalogo v gospodarstvu narave, in gotovo se bodo natančneje seznanili z njimi. Kakor z rastlinami, tako je tudi z živalmi. Njih življenje se mora le v naravi opazovati. Res je sicer, da pri mnogih plašljivcih ne moremo veliko videti, vendar je pa tudi to malo, kar otroci vidijo, mnogo več vredno kakor suhoparne besede učiteljeve.

Najvažnejše pri skupnih izprehodih pa je, da moremo spoznati medsebojno zvezo naravnih prikazni in organizmov. Saj vendar zahteva in to po pravici novejšo prirodoznanstvo, da smatramo prirodopisne stvari kot dele organske celote. Na izprehodih otrokom lahko pokažemo, da ima travnik, gozd, močvirje svoje posebne karakteristične rastline in da so od teh zopet odvisne tam bivajoče živali. Zbok različnega zraka, različne svetlobe, toplote in vlažnosti se izpremeni flora in favna istega okoliša in na blizu ležečih krajih nam kaže narava popolnoma drugačno rast. Medsebojna zveza med živalmi in rastlinami, da te koristne ali škodljive za te, druge zopet reditelji ali uničevalci onih, vse to se lahko vsak trenutek opazuje v naravi. Popolnoma nov svet se nam odpre; kjer svetlobe ni, manjka veselo petje ptičie, izgine živahna barva rastlin; na rodovitni zemlji, kjer bujno uspevajo rastline, se

redi tudi mnogo živalic; različna pa je zopet flora in favna peščenega in prodnega sveta. Da ne preziramo mineralogije: Kako brezuspešne so besede učiteljeve, če govori v šoli o legi skalovin, če predava o kemičnem in mehničnem vplivu vode. Vse drugače je, če pelje učence h kamnolomu, če jim na prostem pokaže, kako prepereva in razpada kamenje pod vplivom atmosferilij. Pelje jih naj k domači reki, da bodo videli, kako deluje voda, kako odnaša in prinaša pesek in prod, kako gloje ob svojih bregovih.

Poslednjič naj še omenim, da postanejo lahko predstave, ki so si je pridobili otroci na skupnih izprehodih opazujoč domačo naravo, osnova, na katero se naslanja poznejši pouk o prirodnih pridelkih tujih dežel, ker je narava v vsakem kotu zemlje odsev celote.

(Konec prih.)

Izbor snovi v zemljepisnem pouku.

Dragotín Přibil.

(Konec.)

II. Podaj samo toliko, kolikor si učenci lahko prisvojijo!

Mnogo je učiteljev, ki se ne pripravljajo na pouk. Podavajo cele ure brez pravega načrta. Za učence jim ni mar. Glavna stvar je ta, da je v tednici to in to napisano. Ako pride nadzornik, vidi v tednici, da se je to vse obravnavalo; če zahteva, da bi učenci pokazali vse, kar znajo, tedaj se nahajajo še vedno nekatere neobično nadarjene glavice v šoli, h katerim zateka učitelj v sili po pomoč. Ta lest se seveda ne posreči vedno, včasih pa le gre. Sicer pa mora nadzornik jemati v poštev tudi to, da je njegov prihod učence razburil, itd. — Koliko takšno ravnanje škoduje učencem, to seveda takšne psevdoučitelje ne vznemirja. Kaj jim mar, da večina učencev njegovih besed ne razume, da mineva njih pazljivost. Ako ni redu, potem igra palica svojo važno ulogo, čeprav se ne ve, kdo je zaslužil kazen, učence ali — —. Žalostna ta podoba obsoja popolnoma primerno takšno brezvestno malomarnost in brezbriznost.

Drugi učitelji, in tu smo zbrani zlasti mlajši „idealisti“ v lep zborček, se pripravljajo na pouk. Prezirajo pa pogostoma nekaj važnega: ne premišlujejo, jeli bodo otroci res vse privzeli, kar jim bodo podali. V svoji navdušenosti hočejo podati prav srčno radi učencem vse, kar sami imajo, v šoli predelajo z učenci ogromno tvarino. Ko pa pride do ponavljanja, tedaj zapazi takšen učitelj, da njegovi učenci od vsega podanega ničesar ne znajo, da je bil ves njegov ogromni trud — zaman. V glavah vse prazno, mladi učitelj

pa vije v obupu roke. Nemo gleda svoje modrijane in ne ve, ali res nočejo ali pa se je nastanila v njih glavah prava egiptska tema. Svojega pogreška, svoje zmote pa ne vidi, ne zapazi, da tako množico novih predstav, kakor jih je on radodarno izsikal, mladi duhovi ne morejo privzeti, da potrebuje otrok drugo hrano nego odrasel mož. — Idealist polagoma izgubi svojo idealnost in ko mu pridejo leta, stopi brez premisleka v gori navedeno četo.

V šoli se ne sme nikdar podati preveč. Kehr pravi: „Ein Minimum, welches sicher erreicht wird, ist jedenfalls besser, als ein Maximum, das nur prunkvoll auf dem Papiere steht“. Le toliko predstav smemo podati, kolikor si učenci lahko prisvojijo, predelajo vsestransko in ostanejo učenčeva last za vselej. Kar je preveč, gre v nemar ali pa škoduje. — Učenec mora biti na nove predstave tako pripravljen, da njegova duša takorekoč hrepeni po njih in jih potem asimilira brez zadržka. S tako pridobljenimi predstavami se pomnožuje v istini tista „zaloga“ predstav.

Tudi v zemljepisnem pouku mora učitelj paziti na to, da poda primerno število predstav, katere si lahko učence prisvoji. Ne preveč, ne premalo, to veljaj tudi tukaj kot merilo! Podati se mora v vsaki uri toliko novega, da se zadostuje tistemu dušnemu hrepenenju po novih predstavah, a poleg tega še podneti s primernim dodatkom samodelavnost učenčevu in njegovo voljo. Ako podaš premalo, bodeš tudi škodoval, kajti učenec izgubi potrebno zanimanje za pouk in se dolgočasi.

Kot umestno merilo, koliko je treba podati, nam služijo srednje nadarjeni učenci, ki torej niso talenti, ne glupci. Takšni učenci so namreč vedno v pretežni večini v vseh naših šolah. Pravih glupcev slovenski učitelj ne pozna. Nahaja se pri nas tuintam kako dete, ki se težko uči, a notoričnih bebecv pri nas skoraj nikjer ni. Nasprotno! Preglavice nam delajo nadobično nadarjeni možaki. V vsakem razredu nahajaš dva, tri takšne nadarjene dečke, ki presegajo po razumu vse svoje sošolce. Da, med slovensko mladino najdeš toliko nadobudnih otrok, da se ti srce krči pri misli, koliko izvenrednih duhov propade pri nas vsled gmotne reve našega ljudstva. — Za te nadarjene glavice je to premalo, kar je drugim skoro preveč. In ako je učitelj prisiljen, samo toliko podati, kolikor more srednje nadarjen otrok popolnoma si prisvojiti, ga sili individualizacija, izbrati za boljše učence nekaj več. Tej zahtevi pa učitelj zadostuje popolnoma, ako poda po dovoljeni snovi nekaj zanimivih podrobnosti, za kar porabi pri vsaki uri jedva pet minut. Prida obični snovi tudi lahko zemljepisni oris. Prepričal se bode kmalu, kako dobrodejno bode to dejstvovalo na učence. Učitelj zadostuje potrebi individualizacije in pouk postane učencem drag. Zemljepisna učna ura jim bode kmalu najmilejša.

Dobro mora učitelj tudi pomniti, da je treba učence pripravljati na nove predstave v zemljepisnem pouku. Kar ni pripravljeno, to učenca poraža, njegova duša tega ne more vzprejeti. Na pravi zemljepisni

pouk mora vsled tega pripravljati domovinski pouk, in na tega pa zemljepisni del nazornega pouka. Pojem za pojmom podajati, drugega zvezati z drugim, na vsak nov pojem pripravljati in vedno natanko misliti, jeli bode apercpepcija mogoča! Vzbujaj stare predstave, ki so novim slične, ki so nekaki elementi novih predstav, iz katerih se razvija nova predstava, kakor rastlina iz kali, napravi iz starih predstav trden mostič, po katerih stopi nova predstava nad brezdomno pozabnosti v dušo. — Izberi samo takšno snov za zemljepisni pouk, ki bode v resnici shvatljiva! Pri izboru snovi bomo večkrat naleteli na marsikaj, kar bi radi dali učencem. A razvidno je takoj, da navzlic potrebnosti te predstave učencem ne smemo podati, ker potrebuje razjasnitev nove predstave znanje v drugih vedah, katerega učenci nimajo. Takšnih predstav ne smemo vsiljevati našim gojencem. Porabi se le čas na nepotreben način, v katerem bi učenci lahko mnogo drugega pridobili.

Ker je torej izbor snovi ravno gledé na to, kar si učenci lahko privojsijo, težek, zato je potrebno, da se učitelj sam za vsako zemljepisno uro natanko pripravlja in si izbere za vsako uro ravno nebhodno potrebno snov. No o pripravi hočem govoriti na pripravnem mestu.

III. Podaj samo to, kar je praktiške vrednosti!

Naši sedanji šoli se oponaša, da podaja mnogo nepotrebnega, mnogo takega, kar nima nobene vrednosti za poznejše življenje, ker se nikdar ne uporablja. Nekoliko se da to mnenje paralizovati z narodnim rekom: Vse, kar človek zna, mu utegne koristiti. Ztiraleci šole pač ne premislijo, da se praktiška vrednost ne kaže zgolj v uporabi v poznejšem življenju, ampak da se ista ravna tudi po dejstvomovanju novih predstav na splošno naobrazbo človeka. Navzlic temu, da sem o tem vplivu že na drugem mestu govoril, navajam tu besede Diesterwegove: „Alles, was der Schüler lernt, muss unmittelbar entweder auf den menschlichen Geist oder im menschlichen Leben anwendbar sein“. — Ako torej govorim, da se ne sme ničesar podati, kar nima praktiške vrednosti, nisem hotel s temi besedami izključiti vse snovi iz zemljepisnega pouka, ki se ne uporabi v poznejem življenju, ampak ono, ki ne koristi naobrazbi in se ne uporabi niti v življenju. Ona snov, ki vpliva na naobrazbo, je celo važnejša, najboljša pa seveda ona, ki ustreza obema zahtevama.

Gotovo pa je, da moramo ravno pri izboru snovi za zemljepisni pouk tudi paziti na ono praktišno vrednost, ki se šele v življenju uporablja. Vzroke za to sem podal na drugem mestu. Tu pristavim le še to, da ima učenec le redkokedaj pozneje priliko, si pridobiti potrebno zemljepisno znanje v tej meri, kakor to zahteva življenje. Ravno te zahteve pa niso stalne, ampak

vsaka doba stavi tudi svoje posebne pogoje in zahteve. Ako hočemo uvrstiti zahteve našega časa, najdemo sledeče:

1. Poznanje nebnih prikazni in razumevanje koledarja. Semkaj spada: menjava dneva in noči, letnih časov, luninih faz; solnčni mrk itd.
2. Poznanje geofizikaliskih pojavov v domovini.
3. Površno znanje zemeljskega površja.
4. Posebno natanko znanje onih dežel, ki so važne v trgovinskem oziru, ki davajo potrebne sirovine ali pa razpošiljajo obrtne izdelke.
5. Ustavo znanstvo.
6. Sredstva prometa in glavna pota, po katerih se vrši svetovni promet; istotako ona mesta, kjer se ta promet osredotoči.
7. Vaja v razumevanju in rabljenju zemljevidov.

To so torej zahteve praktiškega življenja gledé na zemljepisje. Vse točke seveda niso enako važne, treba je torej snov v tem smislu izbrati. — Četudi se oziramo na zahteve praktiškega življenja, poudarjam še enkrat: ne pozabiti, da je naobrazba dvojna, formalna in materialna in da mora šola skrbeti, da ne trpijo radi zahtev praktiškega življenja dušne moči.

IV. Razen doslej navedenih glavnih pravil, po katerih se ravna izbor snovi v zemljepisnem pouku, se moramo ozirati še na nekatera druga, ki so sicer manj važna, a vendar toli vredna, da jih upoštevamo. V pouku igrajo sploh, kakor sem že večkrat poudarjal, malenkosti veliko ulogo. Naj navedem tu nekatere takšne malenkosti z ozirom na izbor snovi v zemljepisnem pouku:

1. Oziraj se pri izboru snovi na krajevne razmere.

Čestokrat se dogaja, da vedo učenci o vseh delih sveta več povedati, kakor o svojem rojstnem kraju, da so nekje v prerijah bolj „doma“, kakor v svoji vasi, da poznajo Menelikovo državo natančneje nego svojo domovino. To je gotovo slab izbor snovi. Za učenca mora biti rodna ped zemlje vendarle večje važnosti nego tujina, v katero morda nikdar ne pride. Ne prezirajmo tako svoje domačije! Zakaj netimo na umetni način tisto strastno hrepenenje po tujini?! Učimo našo mladino pred vsem spoštovati in ljubiti domače bogastvo in revo, predno ji kažemo zaklade tujih tal! — Domovina in očetujava se mora natančneje obravnavati, nego druge države, naša ustava boljše nego n. pr. ljudovlada. — Izmed tujih držav bodemo tiste natančneje obravnavali, ki so nam bliže, ki mejijo na našo državo in so z njo v neki zvezi, bodisi trgovinski ali politiški. — Štajerske šole morajo Štajersko natančneje obravnavati, Slovenci morajo poznati temeljito Slovenski Štajer. Učitelj, ki deluje na Ptujskem polju, bode moral pred vsem drugim predelati to zemljepisno ednoto, bode moral učence natančneje seznaniti z Dravo, Dravinjo itd. — V Slovenskih goricah, kjer se peča ljudstvo večinoma s sadjarstvom in vinarstvom, se mora sadjarstvo tudi pri drugih deželah na-

tančneje omenjati. Ravno iz tistega vzroka bode učitelj v Savinjski dolini moral natančneje govoriti o češkem hmeljarstvu itd. Ako se nahaja šola v takšnem kraju, kjer je trgovina glavni živelj, ker se tamkaj združuje nekoliko važnejših potov trgovine, tedaj se bode morala na tisti šoli trgovina vselej pri obravnavi drugih držav natančneje prednašati. — In sličnih krajev nih razmer je še mnogo. Na vse te se mora učitelj pri izboru snovi ozirati. To morda celo ni tako malenkostno, kakor se misli.

2. Oziraj se pri izboru snovi na narodnostne razmere!

Tej točki se ne morem ogniti, da bi ji ne žrtvoval nekoliko več besedi, kakor se nemara zdi marsikomu potrebno.* — „Biti ali ne biti“. Mislim, da se ta beseda našega naroda najbolj tiče izmed vseh drugih avstrijskih narodov. Vsi narodi imajo ali več ljudstva, ali več pripomočkov. Nas je malo in gmotnega bogastva bi iskal zaman na slovenskih tleh. — Nobeden narod nima v Avstriji toliko izdajic, kakor slovenski narod. Pri nas hoče biti vse, kar ima več pod palcem, ali kar stremi po višjih službah, nemško, laško, madjarsko. Ne bojim se niti izreči tega dejstva: še med učitelji najdeš mnogo renegatov, ker jim je izdajstvo naroda porok v dosego boljše službe in mirnega življenja. Proti žalostnim takšnim pojavom moramo začeti delati z vso močjo. „Vzgoja bodi narodna“, tako nas uči vzgojeslovje in dolžnost vsakega učitelja je, svoje učence narodno vzgojevati. Večje krivice si ne moremo misliti, kakor je nemški učitelj na slovenski šoli.

Zemljepisje more vplivati na narodno mišljenje, to je fakt. Treba je samo, da izberemo primerno snov za ta pouk. — Tovariši, ne govorimo v šoli toliko o tujeih! Zakaj pa naj ne spoznavajo otroci do dobra slovensko zemljo, to krasno slovensko zemljo, ta priprosti, a blagi narod slovenski?! Zakaj pa zagrinjamo naše gore in poljane v mrak nevednosti, zakaj pa povišujemo tisti kineški zid, ki deli Štajerca in Korošca, Kranjca in Primorca?! — Ne, to ni prava pot. Ne mislite, da bodete grešili zoper „človečanstvo“, ako učite svoje gojence ljubiti svoj bedni narod. Učimo se od drugih narodov, kako je treba ceniti svojo narodnost! Poslušajte vaše nemške tovariše, potem bodete umeli značajno ljubezen Nemca do svojega naroda. — Naj nas ne straši v svetem delu za blagor našega naroda tisti Damoklejev meč, ki nam visi vsem nad glavo. Če pademo, pademo za narod!

Izberimo torej takšno snov v zemljepisnem pouku, ki je pripravna, ojačiti narodnost v naših učencih. Obravnavajmo dežele, koder bivajo naši bratski narodi, natančneje od drugih, da spozna tudi slednji gorski siromak, da „ima brate“. — Toda ne napolnjujmo mladih src s sovraštvom do tujih ljudstev! Za vse narode ima zemlja dovolj

* Dobro vem, da ne ostanem vedno pri stvari. Človeku se vsiljujejo nehoté različne misli. Naj mi tega nikdo ne zameri. Saj nisem se zavezal, kako pisati! Če se spominjam v svojih skromnih člankih na nekatere nestvarne zadeve, ki pa so razjasnitve potrebne, mislim, da nikomur ne škodujem.

prostora in „ako greš ti na desno, pojdem jaz na levo“. Prepričan sem, da se bode narodnostno vprašanje rešilo v šoli, a šele tedaj, ko bode vsak učitelj učil: „Ljubi svoj narod in spoštuj svojega pravičnega soseda!“

3. Oziraj se pri izboru snovi na kategorijo šole in na kakovost razreda!

Da se za enorazrednico ne bode izbrala ista zemljepisna tvarina, kakor za petrazrednico, to je samoobsebi razumno. O tem mi ni treba več govoriti. Toda tudi med šolami z enakomnogo razredi se nahaja mnogokrat velikanska razlika. Da navedem samo eno: malo šol je popolnoma oskrbljenih z vsemi potrebnimi nazorili. Brez nazoril je težko poučevati. Šole, ki imajo potrebne zemljevide in druga potrebna učila, bodo gotovo večjo snov predelale, kakor šola v siromašnem kraju, kjer učitelj ne more dobiti pri najboljši volji od krajnega šolskega sveta ničesar.

V istem razredu na isti šoli ni vedno isti „materijal“. Znana je resnica, da so otroci nekega leta posebno nadarjeni, dočim so otroci drugih let manj duševno bogati. O tem se lahko prepričajo tisti, ki delujejo v vinskih krajih. Izbor snovi se mora tudi po tem dejstvu ravnati. — Da se v razredu z manjšim številom učencev več doseže nego v prenapolnjenem razredu, tega bi skoro ne bilo treba omeniti.

Končno se moramo ozirati pri izboru snovi tudi na koncentracijo pouka. Kjer se zemljepisna tvarina le da zvezati z drugimi predmeti, takaj smo dolžni to zvezo uresničiti. Le tedaj bode ves pouk nekaka organična celota. Da pa je zveza zemljepisnega pouka z drugimi predmeti mogoča, to sem dokazal na drugem mestu. Mnogi zemljepisci imenujejo zemljepisje „zdrževalno“ vedo, ker daja najlepšo priliko, združiti skoro vse vede v lepo edinstveno celoto. Kdor se pri izboru snovi na to prednost zemljepisja ne ozira, tisti ne razume pravega pomena in prave naloge zemljepisnega pouka.

* * *

Vsa navedena pravila stavijo v svoji skupnosti sledečo zahtevo: Vsak učitelj mora izdelati v začetku vsakega šolskega leta podroben učni načrt za zemljepisni pouk. Pravila sama se mi zdi nepotrebno še enkrat ponavljati. — Sestavljanje učnega načrta povzročuje mnogo truda in vestnosti. Pa nič ne de. Trud bode rodil stoteren sad. Ker morda ne bodete dve šoli mogli učiti po istem načrtu, ker isti načrt niti za vsako šolsko leto ne velja, smo prisiljeni to delo vsako leto opravljati. Težko bode to delo samo prvič. Druga leta bo treba samo malenkosti popravljati ali pa nedostatke popolnjevati.

Izbor snovi v obče, posebno pa izbor snovi v zemljepisnem pouku je in ostane „poskusni kamen“ za učiteljevo sposobnost in marljivost.

Anton Martin Slomšek.

(Učna slika za višjo stopnjo.)

Po formalnih stopnjah priredil Val. Pulko.

A. Pripombe.

Ni ga za preporod slovenstva v obče in slovenskega šolstva posebej tako znamenitega moža, kakor je vladika A. M. Slomšek. Sad njegovega brezprimerne truda in njegove vroče ljubezni do milega mu slovenskega naroda vživa danes najpriprostejši seljak, čitajoč knjige družbe sv. Mohorja. Čitatelj pa naj tudi ve, kdo je bil ta vrtnar, ki je zasadil drevo, katero razteza svoje veje celo v novi svet, noseč ljudem materijalno in duševno korist.

Čitajoč časopise najdemo, s kako vnemo, rekel bi, s fanatizmom, se v novejšem času vcepava v nemških šolah otrokom dub nemštva in narodne samozavesti. Ne zaostajamo, ampak netimo tudi mi lahko se razvnamajoča srea mladine ob svetlem in čistem žaru zvezd domačega obnebja, ob vzpodbujajočih vzorih slavnih naših mož; to je naša neodvezna dolžnost.

Štajerski Slovenci moramo pred vsem poznati slavnega škofa Slomšeka. Vsajajmo ta vzor rodoljuba in pobožnega moža v mlada srea ob vsaki priliki! Naj se ne gleda na to, da se nahaja še le v IV. Berilu spis (sicer jako dvomljive vrednosti) o Slomšku, ampak tudi na enorazrednicah morajo zvedeti učenci najvažnejše točke o tem slavnem Slovincu.

Prirejajo se in prirejali se še bodo letos „Slomšekovi večeri“ povodom stoletnice njegovega rojstva. A še več bi bil vreden „Slomšekov dan“, lepo osnovan. Na dan 26. novembra t. l. naj bi bil šolski praznik. Šolska mladež in odrasli naj se zbero v cerkvi in po sv. maši v šoli, kjer se jim razloži, kaj je bil Slomšek za Slovence. Otroci predavajo nekaj lepih Slomšekovih proizvodov in zapoje njegovih pesmi. Sicer izda jeseni Slomškova „hčerka“, družba sv. Mohorja knjigo z životopisom slavljencevim. Gotovo je je vsak Mohorjan vesel, a beseda iz knjige nima nikdar tistega vpliva kakor o pravi priliki izgovorjena beseda. Omenjene knjige pa se posebno mi učitelji veselimo, ker nam bo podajala dovolj snovi k prevažni nalogi, poučiti mladino o enem njenih največjih prijateljev.

To obširno snov sem skušal spraviti v priročno učno sliko. Pri tej sestavi sem rabil posebno Fr. Kosarjevo knjižico „Anton Martin Slomšek, knez in vladika Lavantinski itd.“ kakor tudi Sketovo „Slovensko slovstveno čitanko za učiteljsča“.

B. Obravnava.

1. Priprava in napoved smotra. Pripravi se podoba Slomškova. (Ko bi se kdo tak našel, ki bi povzročil, da bi se povodom stoletnice napravila velika podoba Slomškova, ki bi pa ne smela biti predraga, da bi

našla pot v vsako slovensko šolo in zavedno hišo kakor njegove knjige; Nikoličeve iz Zagreba so sicer lepe, a razmeroma drage.) Pripravi se tudi nekaj njegovih del kakor molitvenika: „Življenja srečen pot za mladeniče“ in „Krščansko devišstvo“, koja je izdala družba sv. Mohorja leta 1893. oziroma 1894. dalje „Drobtinice“, ki se še po nekaterih hišah najdejo. „Basni, prilike in povesti“ („Knjižnica za mladino“) pa otroci itak poznati morajo in se na nje posebej opozorijo, da jih pridno prebirajo. Pokažejo se naj tudi stare, nemško-slovenske šolske knjige, kakor „Veliko Berilo“, „Malo Berilo“, „Abecednik“; knjigo „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“ pa naj ima vsak učitelj, da spozna Slomškega pedagoga in se od njega uči. Manjkati ne sme tudi zemljevid, da se sproti pokažejo kraji, kjer je blagi mož deloval.

Ta učna snov se najprimerneje obravnava o oni priliki, ko prinašajo stariši ali tudi otroci iz župnišča mohorske knjige. Porabi se lahko tudi takrat, ko se je obravnal kak Slomšekov sestavek. Ako bi čakali na mohorske knjige, bi bil uvod blizu tale: Katera letošnjih mohorskih knjig se ti najbolj dopade? Koliko knjig pa ste dobili? Kako se imenujejo te knjige? Zakaž se imenujejo tako? Ker jih izdaje družba sv. Mohorja. Ta družba pa je ustanovljena na čast sv. Mohorju, ki je v 1. stoletju po Kr. na Primorskem in Koroškem prvi oznanjeval sv. vero. („Kriva in napačna misel je, da so Slovenci v Gorotaniji prejeli kristjansko vero od nemških duhovnikov, poslanih iz Solnograda. Že davno poprej, v prvih časih kristjanstva, so došli v te kraje oznanjevalci sv. evangelija iz Ogleja. Še pred koncem prvega stoletja oznanjeval je sv. vero po slovenskih deželah sv. Mohor s pomočnikom sv. Fortunatom.“ M. Majar Ziljski v knjigi „Sveta brata Ciril in Metod“ leta 1885.) Kdo pa je ustanovil to družbo? Knezoškof Anton Martin Slomšek.

Hočem vam o tem slavnem škofu več lepega povedati. (Na tablo: A. M. Slomšek.)

2. Podavanje. Letos v jeseni, dne 26. novembra bo poteklo 100 let, odkar se je rodil A. M. Slomšek. Kedaj je bil torej rojen? Dne 26. novembra 1800. Luč sveta je zagledal na prijaznem griču ponikovske župnije, ki se imenuje Slom, in odtod je ime Slomšek. (Ponikva je četrta železnična postaja od Celja proti Mariboru.) Stariši so bili kmetskega stanu in precej premožni. Ker še takrat ni bilo takih šol ko sedaj, hodil je mali Tonček z nekaterimi drugimi dečki vred h gospodu kaplanu Pražnikarju v šolo. Bil je med vsemi najbolj priden, in ko je s tovariši pasel krave okoli cerkvice sv. Ožbalta, je stopil včasih na cerkvene stopnice in dečkom pridigoval. -- Rad se je učil in knjige je imel vedno pri sebi. Ko sta nekoč z očetom orala, je moral on živino goniti. Čez nekaj časa pa je vzel iz žepa knjigo in vedno v njo gledal. Oče pa se je nad tem hudo razjezil in bi skoraj dečka pretepel. Ves razdražen mu je rekel: „Kmet boš tukaj in delal boš; le mestni gospodje bukve s seboj nosijo; nikdar mi nimaš torej bukev na delo s seboj jemati!“ Mati pa je želela, da bi Tonček postal duhovnik in

pregovorila je z gospodom kaplanom očeta, da je poslal dečka v Celje v šolo. Gospod kaplan je rekel: „Ljubi starši! verujte mi, vaš Tonček bo še enkrat velik gospod“.

Učenci ponavljajo.

Na tablo: Slomšekova mladost. (26. novembra 1800. Slom.)

Poslušajte dalje! 13 let je bil Tonček star, ko je prišel spomladí v nemško šolo in še tisto jesen pa v I. razred latinske šole v Celju. Nemščina mu je delala velike težave, ali deček se je tem pridneje učil in je bil vedno med najboljšimi dijaki. Ko pa mu je mati umrla, je moral mladi dijak pretrpeti mnogo lakote. Oče je bil že precej star, doma je bilo še pet otrok in gospodarstvo je prizadevalo mnogo skrbi. V tej sili je ubogega Tončka podpiral kaplan Pražnikar, ki ga je skrbna mati na smrtni postelji prosila, naj skrbi za njenega sina. Tako je ubogi a pridni dijak prav dobro dovršil latinske šole. Za dubovski stan se je šel pripravljat v Celovec.

Se ponavlja.

Na tablo: Slomšekovo šolanje.

Ko je bil Slomšek 23 let star je bil posvečen v duhovnika in služil je za kaplana pri Sv. Lovrencu na Bizeljskem, potem pa pri Novi cerkvi blizu Celja. Rad je hodil med vesele ljudi, pel je z njimi in jim v razveseljevanje zložil med drugimi tudi pesmi „En hribček bom kupil“ in „Glejte, že solnce zahaja“, ki se sedaj po Slovenskem povsod radi pojo.

Ponovitev.

Na tablo: Slomšek kaplan.

Čez štiri leta (l. 1829.) je bil poklican v Celovec za voditelja bogoslovcev, to je tistih mladeničev, ki se pripravljajo za duhovski stan. Ko je bil še kaplan, je videl, kako nevedni in zavoljo tega zapuščeni in revni so Slovenci. Malo je bilo takih ljudi, ki bi znali slovenski brati, pisati ali lepo govoriti. Šole so bile po deželi vse nemške. Učitelj je razlagal otrokom vse nemški in ti so ga gledali, kakor bi vi mene, če bi vam začel samo nemški govoriti. Čeravno so nekateri otroci po 6 let v šolo hodili, vendar niso znali ne slovenski, ne nemški pisati, ne brati. Nemški ne, ker so tisto betvico hitro pozabili, slovenski pa ne, ker se niso učili. „Iz take šole, kjer učenci ne razumejo poučnega jezika, prihajajo mladi bahači, pa stari berači, prteni kmetski gospodje, pa slabi orači in gospodarji za jokati“. Zato je Slomšek sklenil pomagati jim. Ker še ni imel do šole nobene oblasti, zato je začel I. poučevati bogoslovce v slovenščini. Mnogokrat se je dogodilo, da mladi duhovni, ki so prišli na deželo, niso znali rožnega venca, ne treh božjih čednosti in drugih navadnih molitvic slovenski moliti. Potem je 2. prosil bogoslovce, naj tedaj, ko pridejo na deželo za dušne pastirje, zbirajo ob nedeljah tiste otroke v nedeljsko šolo, ki nimajo prilike ob delavnikih v šolo hoditi in naj jih učijo vsega potrebnega v slovenskem jeziku. Da bi pa dobili otroci še večje veselje do šole, so se morali bogoslovci učiti mičnih in kratko-

časnih pesmic, katere naj otroke uče; s tem se je uvedlo v šole pošteno domače petje. Saj poznate pesem „Preljubo veselje, oj kje si doma?“

Kaj pa bi pomagalo v mladosti se brati naučiti, če pa bi ne bilo knjig, da bi imeli ljudje pozneje kaj brati. Zato je Slomšek 3. z bogoslovei vred spisoval in prelagal iz nemškega na slovensko kratkočasne in poučne povesti, ki so se potem tiskale in dale med ljudi. (Te knjige so: „Prijetne pripovedi za otroke“, „Kratkočasne pravljice“ in pa nabožne knjige: „Krščansko devišstvo“, „Hrana evangeljskih naukov“ in „Življenje srečen pot“.)

Ponovitev.

Na tablo: Slomšek voditelj bogoslovcev v Celovcu in njegova skrb za ponk mladine.

Ko je bil Slomšek 37 let star (l. 1838.) je postal nadžupnik v Vuzenici (Saldenhofen) na Štajerskem ob koroški železnici in okrajni šolski nadzornik. Sedaj je imel lepo priliko skrbeti za šole in res, storil je, kolikor mu je bilo mogoče. Da bi učitelji in duhovniki s pridom poučevali mladino, je spisal knjigo „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“. V svojem 43. letu je postal višji šolski nadzornik škofije in se preselil k Sv. Andražu, kjer je postal korar. Prosil je posebno dekane, naj skrbijo za ljudske šole.

Pa ne samo za šolsko mladino, ampak tudi za odrasle ljudi je skrbel in bolelo ga je, ko je videl, da slovensko ljudstvo nima dovolj in primernih knjig za svoje izobraževanje. Zato je sklenil ustanoviti „društvo za izdavanje dobrih slovenskih bukev“. Ker se pa to takrat ni posrečilo, zato je Slomšek sam začel izdajati „Drobtinice“, to so knjige, v katerih je bilo polno kratkočasnih in poučnih sestavkov. Ljudem so se „Drobtinice“ tako prikupile, da so jih brali skorej v vsaki hiši.

Ponovitev.

Na tablo: Slomšek, nadžupnik v Vuzenici in okrajni šolski nadzornik; korar v Št. Andreju in višji šolski nadzornik; („Blaže in Nežica“, „Drobtinice“.)

V 46. letu svoje starosti pride Slomšek v Celje za opata, a čez en mesec je bil imenovan in posvečen v lavantinskega (labodskega) škofa in se je vrnil nazaj k Sv. Andražu. A težko je bilo blagemu škofu, da je moral iti spet tako daleč od štajerskih Slovencev. Želel je škofijo spraviti bolj v sredino med svoje ovčice in res je dosegel to z velikim trudom leta 1859.; sedež škofije se je premestil v Maribor. Veliko je bilo veselje Slovencev, imeti svojega ljubega pastirja v svoji sredini, a še večja je bila njih korist, ker v Mariboru se je ustanovila hitro po tem tudi bogoslovnica in mnogo slovenskih mladeničev je imelo priliko posvetiti svoje življenje Bogu in narodu.

Leta 1851. pa se je ustanovila v Celovcu družba sv. Mohorja, in Slomšek ji je takoj podaril 500 gld. Kolike koristi je ta družba za Slovence, se razvidi iz velikanskega števila udov.

Leta 1848. se je v naši državi mnogo izpremenilo. Prej so bile šole pri nas le nemške in pri sodnji, davkariji in drugih uradih se je govorilo in pisalo večinoma le nemški. Naš svetli cesar pa so l. 1848. razglasili, da imamo mi Slovenci iste pravice kakor Nemci in drugi avstrijski narodi. Ker se Slovenci v nemških šolah niso mnogo naučili, zato so zahtevali slovenske šole. Bile so dovoljene, a manjkalo je primernih šolskih knjig. Naučni minister grof Leon Thun je prosil Slomšeka, naj bi on sestavil knjige za ljudsko šolo. To delo je zelo rad prevzel, nekaj spisal sam, nekaj pa najboljši učitelji. Te knjige so bile na eni strani nemške, na drugi pa slovenske.

Ponovitev.

Na tablo: Slomšek škof. Preselitev škofije v Maribor. Družba sv. Mohorja. Šolske knjige.

3. Primerjatev.

Ako se je obravnavala snov „Sveta brata Ciril in Metod“, se primerja stan teh slavni mož s Slomšekom, njih trud za izomiko Slovanov, oziroma Slovencev in pripomočki, s kojimi so to dosegli z delovanjem Slomšekovim.

4. Združevanje (odmišljanje.)

Ponovitev po odstavkih na tablo zapisanih.

Ponovitev v celoti.

Razvijanje stavka: a) Slomšek prijatelj otrok. (Njegova skrb, da so se otroci kaj prida naučili. Ustanovitev nedeljskih šol. Vežbanje bogoslovcev v slovenščini in v petju, da so v šoli uspešno poučevali. Navod učiteljem in duhovnikom k plodonosnemu poučevanju v knjigi „Blaže in Nežica“. Mične povedke spisane za mladino. Preosnova ljudskih šol in vpeljava slovenskih šolskih knjig.)

b) Slomšek narodni buditelj. (Skrb za ljudske šole. Poučeval je bogoslovce v slovenskem jeziku, da so potem v pravilni slovenščini oznanjevali besedo božjo. Pisal je ves čas svojega življenja za svoj narod. Vzpodbujal je druge k pisanju in ljubezni do svojega rodu. Dajal je med ljudi le dobre slovenske knjige in hotel ustanoviti društvo za izdavanje slovenskih knjig; iz tega pa se je rodila družba sv. Mohorja. Preselitev škofijstva med Slovence. Denarne podpore.)

5. Vaja in uporaba.

a) Učenci ponavljajo oziroma memorirajo, kar so se Slomšekovega učili.

b) Vadijo se Slomšekovih pesmi, če mogoče po njegovem napevu.

c) Iz šolske knjižnice se jim posojujejo Slomškova dela.

d) Priporoča se jim družba sv. Mohorja.

e) Spisane vaje.

* * *

Vsak spreten učitelj bo iz te precej obilne snovi sam znal poiskati, česar mu treba na nižji stopnji.

Popravek. V učni sliki „Ne zaničuj darov božjih!“ dostavi naj se na strani 20. v 11. vrsti od spodaj: „Kruh na poti“ in na strani 22. beri pod štev. 5. v 5. vrsti . . . narejajte s temi nove stavke, ne . . . prilastke.

Književno poročilo.

Ocene.

Črtica o Aškercvih „Novih Poezijah“.¹

Spisal Engelbert Gangl.

Menda ga ni danes izobraženejšega Slovence, ki bi ne poznal Aškereca. Pa tudi preko mej naše ožje domovine je že segel glas o tem našem možu, in med Slovani je našlo domovanje njegovo ime. A tudi Nemcem ni več tujec: knjiga, ki smo jo dobili v zadnjem času v roke,² nam to izpričuje. In morda bi bilo resnično, kar trdim, da bi ga tudi Nemci bolj cenili, če bi bil njihov, nego ga znamo mi, ker je naš. Pa je tudi Aškerc mož, ki je edini svoje vrste v vsi naši književnosti. In to, kar je napisal do danes, je pomnožilo z neprecenljivo dragocenostjo našo literaturo, ki je pač narasla v zadnjem času tako častno, da bi je ne mogel več prenašati najmogočnejši plemič vseh naših deželá v evliaci, a ki je zadobila mnogo upoštevanja vredne veljave in umetniške vrednosti tudi po zaslugi našega Aškereca.

Kakor plava vsak človek, ki deluje v javnosti, pa nima nasprotnikov in zagrizenih sovražnikov, v mirni vodici in se ne upa krepkeje zastaviti rok, da ne bi vznemiril površja in povzročil valov, tako dela brezizrazno, mehko in obzirno oni literat, ki si ni nakopal nasprotstva, katero neče uničiti samo tega, kar je ustvaril, nego ki hoče ugonobiti tudi njega samega.

In znano nam je, da ima Aškerc več hudih sovražnikov nego ima las na glavi, a znano nam je tudi, da ima več odkritosrčnih in ljubečih prijateljev nego bi imel las na treh glavah!

Nasprotstvo zbuja moč, in ob kamenu se krešejo iskre. Volja, četudi je mehka, zraste v nepremagljivo silo, ako je v boju. Tem mogočnejši gigant vzkipi iz nje, ako je volja že od prirode navdahnjena s samozavestjo in brezobzirnostjo, ako je prepričana sama v sebi, da je njeno ravnanje pravo. In želja po uresničenju idej, ki se gibljejo na dnu duše takega človeka, je stena, ob katero se zaman zaganjajo valovi življenja!

¹ Nove Poezije. Napisal A. Aškerc. V Ljubljani. Natisnila in založila Ignac pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1900. Str. 222. Cena 3 K.

² Anton Aškerc. Studie mit Übersetzungsproben von Dr. Gojmir Krek. Laibach. Verlag L. Schwentner. 1899. Str. 114. Cena 1 K 60 h.

In tak človek, ki je nepremagljiv in neomajen v tem, o čemer je prepričan, ki živi za svoje ideje in ki bi tudi umrl zanje, tak človek je Aškerc. O tem sem prepričan in zatorej izražam s prepričanjem to svojo trditev!

In baš ta neustrašenost, s katero izliva Aškere svojo dušo, bogato obdarovano s špartanskoognjevitostjo in nepremagljivo poezijo v svoje pesmi, balade, romance in legende, razvema nasprotnike njegove muze do še ljučega boja proti njemu. In baš ta neustrašenost nas, njegove čestilce, tem tesneje družijo in sili k njemu.

Aškerc je velik in močan, in vse kaže, da ne bo nikdar umrl. Nekaj večnosti dahne vsaki svoji pesmi. Ne zato, ker hoče, temveč zato, ker mora. In on mora! Ali bi ne zevala grozna praznosta na mestu, ki ga zavzema danes Aškere? Treh knjig, ki so vredne neizraznega bogastva, bi ne imeli, ko bi ga nam ne dala slovenska mati. A ker ga imamo, in ker je — dasi svetoven — vendarle vedno in povsod naš, zatorej imamo pravico in dolžnost o njem govoriti.

Previsoko bi cenil samega sebe, ko bi hotel v kratkem času, ki sem si ga odmeril za ta tesni sestavek, govoriti o vseh Aškercovih delih. Zato bi bilo treba mnogo časa in mnogo študij. Sicer je Aškere vedno Aškerc. Sam stoji v vsi dolgi vrsti naših pesnikov, sam stoji tako visoko in čvrsto, da jih je mnogo, ki se izgubljujejo v senci njegovega peresa. Ali dasi je Aškere vedno isti, vendar občudujemo vidni in velikanski napredek tega, kar je njegovega. Njegov bogati kapital raste, in obresti so ogromne. Zavednejše in spoštljivejše jih bodo uživali oni, ki pridejo za nami.

Izpregovoriti hočem samo dve, tri o njegovi zadnji pesniški zbirki — o njegovih „Novih Poezijah“.

Kakšne so te njegove „Nove Poezije“?

O, ve moje drage znanke, ve moje ljubice! Kako so vam cvetoča lica, kako so vam polne in bele prsi, kako je imponujoč vas ponosnovabljivi stas! Kako čutim vašo srečo in vašo bol, kako sem pil iz vaših oči pravo, resnično in živo življenje! Kako ste me objemale s svojimi gracijoznožilavimi, s svojimi zdravimi rokami! Kako sem čutil vašo vročo kri in kako sem čutil gorki in iskreni utrip vaših sreč! In ve moje še dražje neznanke, ve moje nove ljubice, kako ste mi objele srce, kako se vam je odprlo na iztežaj! Ve ste prave sestre svojih sestric, in tudi vse ve ste bile porojene v enem in istem sreču, in v enem in istem vrelu je vir vašega sladko in mamljivo učinkajočega življenja!

In knjiga mi je padla iz rok, in mehanično sem pušil cigareto. Dim se je vil proti stropu in se izgubljal ob meni v nič . . .

V enem dušku izpiti toliko — to bi me zadušilo!

Torej počasi, prijatelj, počasi!

In bral sem počasi . . .

Baš te kratke lirske pesemce — kako so presrečne! Vprašal sem se, kako je pač mogoče, da cveto na hrastu rože? Pa so vendar vzevete! . . . Kaj bi te vprašal, dekle ti: Kje si dobila te oči? . . . In druge so tudi take! Hčerke trenutka, ki so vzletele iz tanko napetih strun v njegovi kremeniti duši. Kako se zbudi pesem, tega ni moči povedati: zaziblje se nekaj tamkaj globoko na dnu sreča, in pesem je tu, prava pesem . . .

„Čuj, veter piše razdirjan . . .“ je nemare še iz mlajših časov in ima nekam romantiški kolorit. Neizrečno nežni se mi zde „Obiski“, prav poetiška „Zaljubljena . . .“ Sad zrelega moža je „Iz dnevnika starega pesimista“. Filozofski sta „Luč iz neskončnosti“ in „Izleti“. A ena izmed najlepših pesmi, kar jih je napisal Aškerc, je „Ahasverjeva himna Noči“.

Glej, tam za goroj — tam se nekaj svita!
 Nebo skrivnostno že se tam žari . . .
 Tam zarja nova, jutro dobe nove,
 svobode solnce tam se že rodi!

Še nobeden slovenskih pesnikov ni se tako odločno in tako vztrajno bojeval za svobodo kakor Aškerc. Ni temu vzrok samo to — tako mislim — da je sam prebridko moral čutiti, kako težko nosi človek verige spon in suženstva. Aškercu je splavalo oko globoko med ljudi, med življenje. In videl je njegov globoki pogled, kako trpi vesoljno človeštvo v verigah tlačanstva, kako se dvigajo temu novodobnemu Prometeju okrvavljene prsi in žuljaste roke gori k luči, k solncu, k svobodi. Videl je, kako ne smejo glave misliti, kako ne smejo duše čutiti, kako ne smejo srca hrepeneti. Tema pritiska na človeštvo in hoče ugasniti luč večnega solnca! In siloma je vrzel s sebe pezo, ki ga je morila, in svojim idejam je odprl svoboden izhod, in njegovo pero je s silo padlo na noč!

In gnalo ga je zopet v svet! „Svet je povsod lep“, mi je nekoč dejal na poti proti Savi. A še posebno je lep tam, kjer se smeje večna pomlad, tam v cvetoči Italiji. Od tankaj nam je prinesel Vezuv in Pompeje (posebno slikoviti pesmi) in ponosno staro Romo in poezije polne katakombe in še druge pesmi, zbrane pod naslovom „Iz popotnega dnevnika“ . . .

Potem sem pa stopil na tla, kjer je Aškercovo kraljevstvo — zaglobil sem se v njegove balade in romance! Tragiške so, da te ganejo do solz, in odločne so, da te navdajo s ponosom, in globoke so, da ti zbude spoštovanje, in resnične in pravične so, da zaljubiš človeštvo z vso svojo dušo.

Beri „Za služboj!“ Moj Bog, to je v resnici strašno lepo, grozno resnično! Mene na primer ni še kmalu katera pesem tako globoko ganila kot ta! Zato ji bom o prvi priliki izkazal svojo posebno hvaležnost. In „Ahasver pod križem“ — ali bi ne bil resničen dandanes njega poslednji vzklik? Da, njega, ki uči resnico in hoče pravico, križajo tudi danes, in samega Boga bi tudi! Enako mogočno je učinkujoča „Delavčeva pesem o premogu“, ki se ne odlikuje le po svojem pretresljivem pripovedovanju nego tudi po živi realisti, s katero je opisano bedno življenje delavca-premogarja in pa filozofija, ki jo razvija pesnikov duh globoko pod zemljo.

„Buddha v brahmanski knjižnici“, „Fakir“, „Ambapâli“ in „Budda in Ananda“ so romance, v katerih razvija Aškerc svoje nazore o človeštvu. To navado ima Aškerc, da se vedno preseli na tujo zemljo, kadar ima v mislih domovino. Globok vtisk je napravil name tudi „Pesnik José Rizal“, pesem izrednega čuvstva in žalostnopolnosnega srca. Nekateri verzi so tako resnično poetiški, da jih ne pozabim svoj živ dan.

O „Prešernu v gostilni „Pri zlatem grozdu“ sem imel priliko že lansko leto obširneje pisati. Ponavljal bi se samo, če bi hotel danes kaj več o njem govoriti.*

* Glej „Slovenski Narod“ l. 1899, šte. 67. in 68.

„Za služboj“ in „Navzdol . . .“ sta si v nekem oziru podobni, dasi je splošen vtisk vse drugi. „Navzdol . . .“ sodi pač tudi med najlepše plodove Aškerčeve muze.

„Luteranski kres“ govori o živi zgodovinski resnici in je dandanes živa potreba. In „Aglaja“ — ta prekrasna legenda! Velikanska slika se nam razvije pred dušo: slika krvava in grozna in vesela in vznositá: kako se žrtvujejo ljudje idealom, nazorom in strastem! Tudi tu se je pokazal Aškere kot izbornega slikarja, ki nam predočuje areno tako živo in istinito, da gledamo jasno pred seboj napete žile krvoločnih gledalcev in svetomili, idealnolepi obraz Aglajin!

„List iz kronike Jurjevega kloštra“ sodi med najdubovitejša Aškerčeva dela, takisto satiriškorezka romanca „Michelangelo in kritik“.

Druge („Breme“, „Romanca o roži“, „Pustna balada“, „Z brzovlakom“ in „Moderna balada“) so večje in manjše cene, več ali manj vredne Aškereca.

A tebe, moj nebeški „Intermezzo pomladnega jutra“, sem si prihranil za posladek! Najlepša poezija, ki jo more roditi pesnikovo sree, in tragedija mladega življenja in neopisna žalost in neskončno veselje . . . vse me je tako čudno, tako tesno in sladko in neizrazno objelo! . . . In ko sem prvič prebral Aškerčevo posvetilo genijalnemu Ketteju, sem občutil nekako onemoglost, nekako neopisno nasičenost, ki mi je legla na dušo. Zlasti ta neskončni kontrast med življenjem in smrtjo, med umirajočo mladostjo in med probujajočo se pomladjo me je — in tega nečem in ne morem tajiti — ganila do solz . . .

In tako sem dospel do „Pavlihe na Jutrovem“ . . .

„Pavliha na Jutrovem“ je ciklus satir, ki obsega razen uvoda in epiloga še 25 daljših pesmi. Kaj „Pavlihi na Jutrovem“ sličnega nimamo v vsi naši književnosti. Sicer je dal Aškere duška svoji satiriški žili že v marsikateri baladi in romanci, a tu govori tako jasno in brezobzirno, tako živo in resnično, da je treba temu ciklu Pavlihovih povesti posvetiti posebno pozornost.

Ta ciklus nas prepričuje, da je Aškere pesnik, ki gleda in vidi, ki vidi in ki pove to, kar vidi, brez bojazni. A on ne pove samo golega dogodka, temveč svoje pravzaprav preprosto pripovedovanje zasoli mestoma s sicer nedolžno, vendar tako umestno besedo, da najde pazni in razumni bralec precej namen Aškerčeve puščice.

Dalo bi se govoriti tudi o tem, kaj je dovedlo Aškereca do tega, da je začel v najzrelejši dobi svojega pesniškega ustvarjanja pisati satire. Mislim, da je „Pavliha na Jutrovem“ zorel že dlje časa v njegovi duši prav tako, kakor se nabira v tesni strugi, ki drži po širokem polju, kaplja za kapljo, ki se naposled združijo v valčke in valove, ki prestopijo bregove ter poplavijo okolico, pa se pri tem ne ozirajo, bo-li padla pod njih silo nežna evetica ali bahati osat, bo-li jim podlegla izvotlena, trhla vrba ali šibko, razvijajoče se drevesce, bo-li zapal njih elementarni moči ponosni brast ali mehka lipa. Drve se dalje in dalje, gnani od prirodne sile . . . Moč, ki izvira iz prirode, ne more biti obzirna, in pesem, ki prihaja naravnost in neprisiljeno iz pesnikove notranjosti, tudi ne pozna obzirnosti. Zanje je odgovoren trenotek, ki jo rodi, a ne človek, v katerem se rodi.

Aškere torej — kako sem dejal — gleda in vidi. Po tem pisanem, s čudnimi primesmi, z različnimi „nazori“, z zmedenimi, filistrskimi pojmi, s samoljubjem in častihlepnoštvom, z grdim egoizmom, z uživanjem, s solznim gladom, s suženstvom, z gospostvom in s hlapčevsko ponižnostjo prenapolnjenem, da,

prenasičenem svetu ga vodi pot, in to brez vsake mode našemljeno in pokvarjeno življenje stoji pred njegovimi očmi. Krepka, vzvišena, ponosna balada, melanholiška, divotna, poetiškokvetna romanca na najde več poslušnega ušesa. Dandanes je treba udariti, da kdo kaj čuti, rahlo božanje več ne učinkuje! Naše duše so zaspane, apatiške. Okamenele so ali v trdem življenjskem boju, ali so pa izgubile vsak plemenitejši čut v prebogatem, preneskončnem uživanju darov prijazne sreče. Ljudje s takimi dušami so prav grde stvari božje! Želodec jim je svet, okolo katerega se sučejo vse njihove misli. Če nimajo edinega želodca, kateremu služi njih leno življenje, pa imajo zrahljane živece, ki jim je treba umetnih krepčil, da ne zgrijejo na živem telesu. A vse, kar delajo, delajo brez blažjih, dejal bi, višjih namenov, žive sebi in skrbe, da bodro žive. Kaj jim do tega, če strada bližnji sosed, kateremu bi pomagala do zadovoljnosti le troha obilnosti, ki jo uživa ogoizem! A človek se navadi tudi trpljenja: težak jarem se mu tako trdno priraste na okrvavljena pleča, da bi mu bilo dolgčas brez njega. Vrat mu je upognjen, in kolena so mu zakopana v prah, po katerem se plazi. Koža se mu je izpremenila — po Prešernu — v podplat, da ne čuti biča, ki mu šviga po hrbtu. To so naši beli sužnji! A človeka zasužnjijo tudi strasti, tudi ljubezen in želje in brepenenje ga uklenejo v težke verige, da ne more in neče iz njih. Človek vidi pred sabo propast, a sili vanjo. Vidi nad sabo meč, a sili z glavo pod njega brušeno konic. Vidi na poti sklade kamena, a sili s čelom vanje. Potem so ljudje, ki mislijo, da imajo sree, da čutijo, da so veseli lepote, ki diha iz nje duša in čuvstvo. To so ljudje po nazorih današnje moderne dobe ljudje z neumno pametjo: ljudje, ki se ogrevajo za umetnost, ki služi sama sebi, kot mora prava umetnost, ki ne prodajajo svojih zmožnosti za denar, ki ravnajo tako, kakor jim vелеva notranjost, ki delajo brez ozira navzgor ali navzdol, temveč ki delajo samo tako, kakor jim vелеva tista neumevna notrauja moč, ki jih dviga preko posmehovanj, kritikovanj in prezirljivosti omikanih in neomikanih krogov do idealov, ki si so jih začrtali v svoj program . . .

In kaj so ti ljudje in kakšni so? Kar čutijo in mislijo, to povedo, bodisi komu prav ali ne. To so norci, pravi Aškere, norci, ki nosijo sree na jeziku, ki se ne znajo akomodirati družbi, med katero žive . . . Edino tešilo jim je zavest, da ravnajo po svojem prepričanju, in te zavesti tudi ne odkupijo kupi zlata!

V tak labirint je torej zašel Aškere! Ali ne bi takemu pesniku kot je on zakipela kri, in ali more takim ljudem privoščiti kaj drugega kot ostro satiro, ki vreže kot meč, brušen na obe strani? Ali je čudno, da zažvižga tuintam Pavliha z bičem, ki so vanj vpletene ostroožežene krogle, po ljudeh, katere je srečaval na svojem potovanju po Jutrovem? Doma bi mu morda zastavili pot, ali tam, kjer je priroda sama tako pestra kot življenje, ki se razvija na nji, mu je svobodna hoja. Pa stopimo nekoliko z njim in čujmo, kaj nam pripoveduje duhoviti Pavliha-Aškere!

„Slavnost v Bagdadu“ se vrši zatorej, ker se je mladi kalif Harun prvičkrat bril. Postrgali so mu mišjo dlako! Slikovito je opisano ono vrvenje ljudstva, ki prihaja k slavnosti. „Bogu za hrbtom“ izvrstno karakterizuje dolgčas, ki vlada ponekod, ker si ne znajo ali nečejo pomagati ljudje k ugodnejšemu socijalnemu življenju. „Pesnik Selim“ bi se prav tako lahko imenoval „Pesnik Jenko“, „Pesnik Kette“, „Pesnik Cankar“ ali „Pesnik Zupančič“ — vsi ti ljudje so, oziroma še vedo, kaj je stradanje, koliko pomaga človeku slava

in ime in koliko jim bo to koristilo šele takrat, ko poraste nad njimi mah. „Mustafov ideal“ nam kaže človeka, kateremu je vsa zemeljska sreča osredotočena na gumbnico, ki — da se mu zablesti red na prsih — liže prah in poljublja kalifu sandale. Med najizbornejše štejem „Dovtipnega velikega mogula“, ki pove Pavlihi to-le resnico:

Mi res po več imamo žen,
po več žen ljubimo mi često.
A žene, ki jih ljubimo,
imamo vse pod enoj strehoj,
imamo vse pod svojoj strehoj! . . .

Po več žen ljubite i vi
tam po Evropi vaši časi,
A žene, ki jih ljubite,
vse ne živijo v eni hiši,
ne bivajo vse v vaši hiši! . . .

„Obed pri šahu Azimu“ kaže spet Aškerca-slikarja, ki slika svoj predmet z izbranimi, harmoniškimi, dejal bi, poetičskimi barvami. Vrhutega gane človeka tu to satiriškoostro risanje razkošja in mogočnosti na eni strani in največje bede na drugi strani. „Sejhova kočija“ je nekako nadaljevanje — ali bolje — izpopolnitev „Obeda pri šahu Azimu“: oba zvrčata krivdo na tiste, ki niso krivi. „Čudni deželi“ bi odločil prvenstvo med vsemi Pavlihiniimi povestmi. Govori o bridki resnici, o suženstvu, ki mori človeštvo, a katerega se je že docela privadilo. Opisana je tu „Čudna dežela“ z bridko ironijo. V „Zanimivem slučaju“ opisuje Aškere človeka, ki se preveč zanaša na tujo pomoč, a pozablja svojo moč, ki je človeku največkrat edina pomoč in rešitev. „Kako se godi v Sužnji vasi“ — pač tako, kot mnogokrat pri nas, da njega, ki nas najbolj muči, izrablja in tepe, najbolj častimo, da mu, če nas udari po enem licu, prav svetopisemski nastavimo še drugo. „Važid in Mehmed“ sta vladarja, ki sta začela boj, a nihče neče biti kriv njega začetka.

Kriv ni vojne niti Mehmed
in ni kriv je niti Važid,
Oh, oba sta miroljubna
in obadva sta pobožna!
In pa jeden bolj ko drugi
klečeplazi zdaj pred taboj
in berači te za zmago . . .

„Modri maharadža“ je takisto poln bridke ironije.

Glad bil je kriv nemirov groznih:
Premalo kruha — preveč ust.
O kaj ljudij pomrlo tačas
od lakote je! To je strah! . . .

A tiste, kar jih je ostalo, je pomoril in pobil!

Čemu imam vojake svoje?
Čemu topove in smodnik?

Moj ljubi, to je šlo prekrasno!
V par dneh zadušil sem upor!
Vse postrelit sem dal jih, vstaše,
do zadnjega vse dal pobit!

„Hadži Hilmi“ nam kaže veljavnost ženskega spola:

Vprašamo: bil to li cel je človek,
ki ga ženska lepa ni genila?
Zatajeval je prirodo samo
in grešil je zoper red na sveti! . . .

„Kako je molil sultan Akdar v svoji džamiji“ je šiba, ki pada na samoljubne, ošabne in napuhnjene mogotce. A to klasično „Moteno zborovanje“ je najpristnejša slika avstrijskega parlamenta. „Skrbni radža“ sodi baš v našo dobo in špeciialno v naše razmere, ko zapljenjajo knjige in časopise in s tem opozarjajo ljudstvo nanje, da jih bere, ko bi jih sicer ne bralo.

V vsaki hiši so čitali skoro
prepovedane knjige samó,
ah, in žalili skrbnega radžo,
ki pred strupom jih takim svari! . . .

„Bakšiš“ je prekrasna žalostna slika ogromnega uboštva, ki mori človeštvo. In „Prva skrb“? — Ali ni dandanes resnično tako?

In kakor rekel sem: Le več topov,
in pušk in sabelj in pa vojnih ladij!
Makar za to potrošiš vse mi davke . . .
To glavna stvar je, prva tvoja skrb!

„Velikodušni čin“ zopet biča klečoplastvo in bolne nazore velikih gospodov. „Portret“ sega globoko v razmere, ki vladajo med vladarji. „Govor o najlepši kreposti“ konča Hadža z verzi:

A največja čednost — — —
če krivico vsako, bratec, pretrpiš!
Če brez godrnjanja nosiš jarem sužnji
ter če duh nevolje slehern zatajiš!

To je volja božja, poslušalci dragi,
in tako naš prerok Mohamed uči!
Skromnost in ponižnost pa pohlevnost ovčja —
čednosti najlepše, zlate to so tri.

„Kada Samarkanski“ nam dokazuje, da nismo pred zakonom vsi enako-pravni. „Pri studencu“ govori Pavliha o sebi:

O Pavliha, o Pavliha!
Jutrovec ti kritikuješ
in napake zasmehuješ,
ki srečavaš jih med njimi;
norce briješ iz obrazov
jutrovskih in iz obličij
neumitih, neobritih! . . .

Naj bi to pesem s pridom brali naši veliki kritiki!

„Perzijske šege“ bičajo opravljalnost in jezikavost, ki se je poslužujejo dandanes ljudje s posebno naslado in vztrajnostjo. „Na suženskem sejmu v Bohari“ nam slika Aškere ono vdanost, ono brezprimerno resignacijo, s katero prenašajo zaslužjeni ljudje spono tlačanstva in trpljenja.

S tem je končano Pavlihino pripovedovanje, upam pa, da ni končano za vedno. Saj pravi Aškere v epilogu:

In morda, morda najdejo še kdaj
se izgubljeni tvoji pergamenti . . .

* * *

Tako sem prelistal knjigo do zadnje strani. Razvideli ste iz te skromne črtice, da je nje vsebina mnogovrstna, nje vrednost neprecenljiva, iz navedenih verzov ste se tudi prepričali, da je oblika dovršena, jezik krepak, plemenit, poetiški, da je torej „Novih Poezij“ kvaliteta in kvantiteta takšna, da jim ne moremo primerjati niti ene pesniške zbirke v vsi naši literaturi.

Aškere je pesnik svetovnega obzorja, jasno in markantno izražene individualnosti. Njegova duša je široko polje, koder ženo rože poezij svoje bujne, razkošne cvetove! Od najnežnejše lirske pesemce do mogočno vplivajoče, pretresljive balade, od prekrasne romance do najostrejše satire — vse nam je rodila ta bogato obdarovana pesniška priroda.

Ker sem mnenja, da ni moči oceniti nobenega pesnika tako, da bi ta ocena prijala vsakomur, da bi bilo treba, če bi hotel z besedami povedati to, kar sem čutil ob branju Aškerčevih poezij, vsako besedo, vsako vejico pretresavati in razkladati, kakšne misli, kakšne čute mi je zbudjala, je boljše, da prepuščam vsakemu zase ta hvaležni, zanimivi in zabavni posel, ki je vsaj meni povzročil mnogo, mnogo prijetnih ur.

A eno je, kar vemo vsi in kar dela Aškereca še posebno simpatičnega: to je tisto hrepenenje po svobodi, to je tista brezmejna ljubezen do trpečega človeštva, ki trepeče kot jasna danica v rešitev blodečemu mornarju v tolažbo trpečemu človeštvu malone v vsakem njegovem verzu.

Aškere je plemenit človek in velik pesnik! Čuti za človeštvo, zanj deluje s krepkim, neizkrhljivim svojim pesom. Vse njegovo delovanje na polju slovenskega pesništva je osredotočeno v tem, kako dvigniti človeštvo iz teme v luč, iz tlačanstva v svobodo.

Skromen in ponižen Aškere goji tako plemenite, tako krščanske ideje. In teh svojih tesnih vrstic ne morem lepše in boljše završiti, nego s strofo iz „Čudne dežele“, ki kaže v najčistejši luči Aškereca kot človeka in Aškereca kot pesnika:

Naj ti snamem te okove,
naj te, naj osvobodim!
Ne le tebe — vse rad rešil
jaz bi sužnih vas vezij!

J. Ciperle, Kranjska dežela. Ljubljana 1899, založil pisatelj, tiskal R. Milic, 96 str. Cena 1.60 K. — [Konec.]

Cesta z Lesec na Bled in vožnja po njej ni nič omenjena. O slovenskem templju Žive na Blejskem otoku ne znamo prav čisto nič, pač pa vemo, da je stala tam briksenska prošinja in da se je ljubljanski škof hudo pritoževal čez njo. Vas Sebenje čisto nič ne spominja na briksenske škofe, ker na Kranjskem ni noben kmet vedel, da so se briksenski škofi iz početka imenovali sebenski. Most čez Savo pri Črnučah je sezidal Jakob Skok iz Kranja

leta 1724. Ihan (Jehán) se vendar ne izvaja od „jug“ (stran svetà), nego od ig = grič (ista beseda kot lat. „jugum“ = hrib, prehod), ravno tako kakor Ig pod Ljubljano. Domžalce so naučili Tirolci kite plesti. Da bi bil grad „Lilienberg“ dobil ime po lilijah, tega vendar ne bo nihče verjel! Mengiš je nastalo iz „Michael-angelis-burg“, t. j. kraj se imenuje po tamošnjem gradu. Da bi pa Mengiš ne bil nobenemu knezu podložen, to ne more biti; morda je bil le oproščen knežjih davščin. Pri Kamniku ni povedano, kedo je ondotni klanec znižal; (ime onega trudoljubivega župana je na preseki zapisano). Cerkev „s tremi kapelami“ je kaj netočno povedano. V aške starine pač zaslužujejo boljšo oceno, zlasti situla!

Etimologija Šmarija iz „Zamarja“ je prav iz trte izvita. Zakaj pa ni nikjer govora o Lanišču, kakor se je vsa dolina imenovala in še celo graščina Boštajn („in Harlandt und Samerainer Pfarr gelegen“: Izvestja muz. do št. 1899, str. 213). Ob odtoku voda iz Račine bi se dalo mnogo zanimivega povedati. „Zobelsburg“ se imenuje slovenski Čušperg. „Ad Acervos“ ni nič; rimska postaja se je imenovala Acervane in je stala blizu sedanje železniške postaje, ne v Stičini. Žuženberk je spadal k Slovenski marki in torej tudi njenim gospodom grofom goriškim, ki so si razdelili svoja posestva leta 1342. Tedaj je pripadla Istra (grofija) in Slov. marka grofu Albertu IV., ki je pa že leta 1374. umrl in tedaj so pripadle njegove dežele po dedinski pogodbi iz leta 1364. Avstriji (odnosno Kranjskemu). Kako naj bi si bili torej Goričani leta 1386. Žuženperk pridobili? Patr. Urh je bil sicer grof trebanjski, ali ne na Kranjskem, nego na Koroškem (blizu Osojanskega jezera). Pri Beli cerkvi niso rimski grobi na ravnini, nego na položnem, ali pa stopičastem obronku nad vasjo. Farna vas vzhodno od Kostanjevice se ne imenuje „Križevo“, nego Sv. Križ. Pri Mihovem bi se moral vsaj še kmetski upor (l. 1515.) omeniti. Metlika je pomenila s početka vso župo, in njeni glavni kraj se je imenoval „Trg“, kakor drugodi.

Ime Ig je istega izvira kot „Ihan“ (glej zgorej!) Iz Tomislja ni nikakršne poti na Krim, nego z Jezera. Dobrépolje se mora vendar skupaj pisati. Ribničani se ne pečajo zdaj več z izdelovanjem „lesene robe“, pač pa prebivalci vasij: Bukovica, Dane, Jurjevica, Sajevec in Zamostec. Rinže je le odtok Ribniške Bistrice, ki se izgublja pri Goričji vasi. Ves kočevski svet gotovo ni bil brez prebivalcev pred sredo XIV. stoletja, ker je že leta 1263. dobil Friderik Ortenburški pri delitvi z bratom „grad Ribnico ter vse ljudi in posestva do Kolpe“.

Proga „Ljubljana-Senožeče“ naj bi se glasila raj Ljubljana-Postojina (stranska črta: Logatec Ajdovščina), a iz Postojne, (ki je glaven kraj Notranjske), naj bi se uvrstila nova proga Postojina-Vipava s stransko črto Razdrto-Senožeče. Kako naj bi obsegal rimski tabor na Vrhuiki 4 orale, ko se njegovo ozidje sledi v najbližnji razdalji okoli cerkve na Hribu? Bistra ni vas in o kakem Neptunovem templju ni tu ne duha ne sluha. Tudi Kalce ni vas. Ob izlivu Unice bi se morale nove jame navesti, katere je W. Puttick našel in po imenitnih možeh imenoval. „Alben“ je le nemška prestava za Planino, in „albanski gospodje“ so bili vedno grofi goriški. Potok se ne more „pogubiti“. Pred Postojino je treba omeniti prelaz Mačkovec, kjer razsaja najhujša burja. Postojna je spadala najprvo pod oglejske patrijarhe, potem pod avstrijske vojvode, ki so jo pridružili Kranjskemu. V Postojni ni žebčarije, ampak v Prestranku in Biljah, (te je

kupil cesar od orehovške graščine). Hicingerjev doprni reljev je vzdian v kapelici na pokopališču. Francoska spodnja gimnazija v Postojni je kmalu ponehala in sledila jej je „Kreishauptschule“, v katero so pošiljali tudi Italijani svoje sinove, da so se jim nemški naučili. Nekaj kapnikov otoške jame so tudi od drugod prinesli in jih zabili v tla te jame.

Pri Razdrtem je treba povedati, da se je ta kraj poprej imenoval „Preval“ ali „Prevalje“, od tod krasno nemško ime „Präwald“. Da bi se bila tu šola začela že leta 1784. je brzkone le tiskarski pogrešek, ki pa zelo zelo moti! „Frangepano“ gre pravilno pisati Frankopan. O Senožečah je veliko premalo povedanega. Že pred letom 1217 so imeli patrijarhi tu svojo mitnico na tovarni poti Bazovica, Divača, Razdrto, Ubelško, Landol itd. („Novice“ 1859, 177). V Senožečah je bilo skladišče za sol, kamor so jo vsak teden enkrat tovorili iz Trsta. Leta 1256. 12. junija dobi devinski grof Rudolf I. od patrijarha Gregorja iz Montelonga Senožeče in Prem kot fevd. Ko priznajo Devinci leta 1366 nadoblast avstrijskih vojvod, sprejmejo od njih svoje kraške fevde, zlasti grad in mitnico Senožeče z vsemi pripadninami, za večne čase. Vojvode so obljubili, da bodo branili grad in mitnico pred vsemi nasilstvi in krivicami. Walseejeji (nasledniki Devincev) so zamrli leta 1465. ter prepustili vsa svoja posestva cesarju Frideriku III. Tedaj je postalo solno skladišče v Senožečah cesarsko. Leta 1509. je podeli cesar Maks Krištofu Frankopan, po njem pa je dobe grofi Lambergi. Leta 1571., ne 1660. se oženi Hermes grof Porcia z Magdaleno Lambersko in dobi na ta način gosposčino Senožeče. — Pri Famljah kopljejo zopet premog.

Pri Kalcih je treba omeniti, da se tu odcepi glavna cesta na Idrijo. Kako naj se imenuje Javornik „kranjski Rigi“? Saj ni ne med jezeri, ne med ledeniki! V Šturji ni fužin, ampak so le „samokovi“ (v Palah). Pri cesti čez Hrušico bi bilo zelo koristno povedati, da je ta služila do l. 1728. kot poštna cesta. Tega leta pa so jo opustili ter preložili čez Postojino, Razdrto in Vipavo. Z razglasom 21. maja 1728. se je naznanilo, da se opusti poštni urad v Logateu ter preloži v Planino, s Podkrajja na Razdrto ter s Sv. Križa v Vipavo. Cesar Karol VI. si je osebno ogledal novo otvoreno cestno progo. Z Ložem se v resni knjigi ni treba ravno šaliti. Tamošnji grad so imeli najpoprej oglejski patrijarhi, potem Ortenburžani in nazadnje Celjani, a ne nasprotno. Prestranek nima grada, ta je v Orehovici. Židov iz „predrimske dobe“ ni najti nikjer na Kranjskem. „Tabor“ pri Zagorju je treba navesti s polnim imenom: Šiler ali Šilen Tabor. Trnovska cerkev je mnogo starejša; njen župnik je bil „vikarij“ tržaškega kapitula. V Vipavi so vendar eocenska tla! Omeniti bi bilo, da se začenja huda burja pri mlinu na Žingariči. Tudi o njeni sili bi bilo dobro kaj povedati. Vipavo so dobili grofi Lanthieri še le v XVI. stoletju od avstrijskih vladarjev, (ti pa so jo bili dobili od patrijarhov in goriških grofov). Zakaj ni povedano, da je prišla Vipava še le leta 1522. (o priliki delitve med Karlom V. in Ferdinandom I.) pod Kranjsko, a da je ostala pod goriško škofijo (ne tržaško!) še do leta 1830.? Da je bilo blizu Vipave „rimsko pokopališče“ je vendar presplošno povedano; saj jih je bilo več po Kranjskem.

Prosim ob sklepu, da nihče in tudi gospod pisatelj ne tolmači napačno te blagohotne ocene. Namen gosp. pisatelja je hvale vreden in če so se vrinile v knjigo navedene pomanjkljivosti, je uzrok ta, ker živi gosp. pisatelj

že nad 25 let v tujini. Če se bo oziral gospod pisatelj v drugem izdanju na te nedostatke in jih nadomestil z mojimi blagohotnimi navodili, bo knjiga prav izvrstna, dasi je že tudi prvo izdanje vredno priporočila.

Popravek. Str. 61, vrsta 10. in 11. je bil stavec nekaj izpustil in tako je nastal napačen stavek, ki naj se tako popravi: „Vasici Škoflje in Zavrhek na Goriskem, občine Naklo, imata svojega župnika v Vremah, torej na Kranjskem. Nasproti pa stoje zaselki Sela, Gorjupi, Mahniči, Hribi, Pristava, Tabor in Bogu na Kranjskem, v občini Vrabče, a spadajo v duhovnem oziru pod vikarjat Štijač, torej pod goriško nadškofijo. — Priponiti bi bilo še, da je „Vitovec“ pri Pustem gradu skovana beseda iz „v“ dolcu“, a pesnikova skala je vendar že dobila zgodovinsko važnost.

S. R.

Razgled.

Svetovna razstava v Parizu.

[Konec.] Povodom svetovne razstave se bode pa otvorilo tekom letošnjega leta v Parizu tudi dokaj mednarodnih kongresov za vzgojo in pouk. Izvanredno zanimivi bodo vsekakor kongresi za ljudskošolsko izobrazbo, za tehnični in narodnogospodarski pouk, za srednje in visoko šolstvo, za razširjanje vede med narodom in za družbeno vzgojo. Nekaj teh kongresov se bo vršilo v znameniti Sorbonni, a nekaj v posebnem poslopju, ki so je postavili nalašč za kongrese na razstavnem prostoru tikoma Seine, z raznimi udobnimi napravami, restavrantí itd. samo za zborovalce.

Mednarodni kongres za ljudskošolski pouk se otvori 2. avgusta v Sorbonni in se zaključí 5. avgusta (incl.). Prisotstvovati mu more sleheren učitelj in sploh vsakdo, ki se zanima za vprašanja narodnega pouka in vzgoje in ki naznani svoj pristop ter pošlje 3 franko udnine.* Kongres bo razvrščen na 5 sekcij, kojih vsaka se bo bavila s posebnim vprašanjem. Program je sestavljen tako-le:

I. vprašanje. — Domača vzgoja. Nje opredelba, njene meje in njena prilagodba k vsaki stopnji ljudskošolske vzgoje. Kakšno razmerje bodi na sleherni izmed teh stopenj med teorijo in praktiko. Splošen načrt vzgoje in njen program za vsako stopnjo. Kdo se naj bavi z domačo vzgojo — ali v to svrho posebno usposobljene osebe, ali navadne učiteljice itd.

Poročevalca: M. Paul Strauss, sénateur de la Seine, et Mme. Brès, inspectrice générale des écoles maternelles.

II. vprašanje. — Frekventacija narodnih šol. Neobiskujoči in neredno obiskujoči gojenci. Nedostatno izvrševanje zakona izza leta 1882, na Francoskem. Sredstva za pospeševanje izvršitve tega zakona; sredstva administrativna in pedagoška. Šolsko obiskovanje po raznih deželah.

Poročevalca: MM. Cazes et Jost, inspecteurs généraux de l'Instruction publique.

* Objave za pristop kongresu za ljudskošolski pouk sprejema M. R. Trautner, directeur d'école communale, secrétaire de la commission d'organisation du congrès international de l'enseignement primaire, Paris, Rue Etienne Marcel, 20; kongresu za pouk na srednjih šolah — M. Alfred Croiset, membre de l'institut, doyen de la faculté des lettres à la Sorbonne, Paris; kongresu za visokošolsko izobrazbo — M. Larnaude, secrétaire général de la commission d'organisation du congrès d'enseignement supérieur, à la Sorbonne, Paris.

III. vprašanje. — Nравstvena vzgoja. Nje zadača, nje principi, metode in izvrševanje; razmerje med praktiko in teorijo. Njeno mesto v splošnem učnem načrtu in njena zveza z drugimi predmeti.

Poročevalca: M. Jules Payot, inspecteur d'académie de la Marne, et Mlle. Billotey, professeur a l'école Edgar-Quinet.

IV. vprašanje. — Višja ljudskošolska vzgoja. Nje zadača, nje meje; sredstva, da si ona pridobi lokalno in občno zanimanje.

Poročevalca: MM. Lévêque, directeur de l'école Jean-Baptiste-Say, et Petit, directeur d'école primaire à Nancy.

V. vprašanje. — Vzgoja po izstopu iz ljudske šole: kurzi za odrasčence, narodna predavanja in čitalnice, šolski kuratorji in tovariške asocijacije za medsebojno pomoč. Sredstva za vzdrževanje in za razvoj vseh treh ustrojev.

Poročevalci: M. Cavé, vice-président de la „Ligne française de l'enseignement“, et MM. Gilles et Ed. Petit, inspecteurs généraux de l'Instruction publique.

Kongres za srednješolsko izobrazbo bo imel posebno ta namen, da zbliža učitelje in vzgojitelje raznih držav, koji še dosihdob bore malo poznajo drug drugega, da se ponudi udeležencem prilika za primerjanje raznih metod, katere se rabijo v različnih deželah in da se točneje določi razmerje srednjih šol k višjim in ljudskim šolam. Ta kongres se otvori v Sorbonni 31. julija in bo trajal do 6. avgusta; kdor mu hoče prisotstvosovati, plača 10 fr. udnine. Program kongresu je naslednji: Katerim družbenim potrebam mora ustrezati srednješolska izobrazba? O avtonomiji srednjih šol in o raznih metodah predavanja. O razširjanju visokošolske izobrazbe. Na kateri način in s kakšnimi sredstvi se naj vpliva na razvoj individualnosti gojenčeve s posebnim ozirom na njih lastne iniciative. Profesionalno usposobljenje srednješolskih učiteljev. Dopolnjevalna vzgoja mladine v dijaških združitvah. Dopisovanje med gojenci raznih držav.

Kongres za visokošolsko izobrazbo bo trajal od 30. julija do 4. avgusta; udnine se plača 10 frankov. Program je na kratko ta-le: Extension Universitaire. Koristne ustanove za dijaštvo in sredstva, da se ono obvaruje neugodnega izoliranega življenja. Profesionalno usposobljenje učiteljev za visoke, za srednje in za narodne šole. Uloga vseučilišč za razširjenje kmetijske, obrtne, trgovske in kolonialne izobrazbe. Občevanje med visokimi šolami raznih držav; mednarodna zveza učiteljev za vseučiliško izobrazbo. Razmerje med juridičnimi in historično-filozofskimi fakultetami. Razen tega se bode organizovalo 5 sekcij za proučevanje najbolj racionalnih metod v svrhu predavanja: prava, političnih in družboslovnih ved, geografije, zgodovine in filologije, filozofije in psihologije.

Iz navedenega kratkega pregleda je razvidno, da bo letošnja svetovna razstava v Parizu tudi za nadaljni razvoj šolstva velikega pomena. Ker se bo udeležilo le te razstave gotovo tudi precejšnje število slovenskih učiteljev, in ker ima sleherni stan nebroj teženj, za koja se bore malo brigajo drugi sloji človeške družbe: zato bi bilo prav umestno, da se dotični že začasa dogovoré o svojem skupnem potovanju.

Brinjós.

Listek.

„Anguli, banguli . . .“ Z otroških let sem se še spominjal skrivnostno temnih besed: „Anguli, banguli, cinga če . . . šviga švaga črez dva praga . . .“; vse drugo mi je prišlo že iz spomina; mislil sem, da je to kak „hokus-pokus, kaka coprnija, a slučajno sem izvedel tu v Ljubljani, da je to neka otroška igra, ter ob enem slišal dve varijanti mojega besedila in sicer: „Anguli banguli fir koči čiči biči kompani serbaraka tika taka vija vaja ven“, in pa: „Ena nuja trta tuja sija vija kompanija srbaraka tika taka vija vaja ven“.

V poljskem folklorističnem časopisu „Lud“ (letnik IV. 1899, št. 4. str. 376) čitam to-le: Ekite pekite . . . (?), Abel fabel domine, eks peks kostka gra“; že ‚domine‘ spomni človeka latinščine; tudi ‚ekite pekite‘ doni latinski in se da tako-le rekonstruirati: Angite, pangite, cingite me!“; za nadalnje besedilo poljsko pa nam dajo pojasnilo italijanski verzi:

Ėnghene péngghene
Pupadinê
Abili fábili
Dominnê
Ess pess puss trán,

torej: „Habilis, fabilis domine“.

Izmed slovenskih besedil se ujema moje domače najbolj s poljskim: „Angite, pangite, cingite me“) „Ven“, ki končuje drugo dvojno slovensko besedilo, utegne biti to, kar v poljskem: eks, v italijanskem ess = ex = ven. Na Primorskem (v Kanalu) se ene varijante konec glasi: fora via (= ven vkraj); druga varijanta v Kanalu na Primorskem je:

Angeli bangeli
Kirkoči
Kod si hodil
Kje si bil
Po vrtu špenciral
Kamnje pobiral
Rajha pajha
Rajsihaus.

Očividno so te zadnje besede nemške: Reiß ich aus! = utečem, primeri fora via, ex, ven.

Otroci stopijo v krog; eden izmed njih govori te besede ter pri vsaki kaže na enega udeleženca; ko izgovori zadnjo besedo, utečejo vsi, a kogar je zadela, je mora loviti.*

Častitljiva latinščina! Stoletja ginejo, časi se prevračajo, a še se razlegajo tvoji zvoki po poljskih, slovenskih, italijanskih livadah, otroci modernih narodov se igrajo s tvojimi besedami, se ve jih pri tem skrunijo, da jih je sila težko spoznati . . . Kako pa je prišla latinščina v take otroške igre? Gotovo so to ostanki preteklih dob, ko je latinski jezik vladal povsod po šolah; ohranili so se, ker je igram in obredom bistvo konservativno; čim manj se razume, tem bolj skrivnostno sveto je vse; le pomislimo na coprnije, ki se vrše vse s tujimi nerazumljivimi, a tem pomembnejšimi besedami, arabske ali latinske morajo biti. Znani „hokuspokus“, ki služi glumačem in sleparjem, je menda pokvarjenec iz: hoc est corpus (meum), torej iz latinskih besed, s katerimi duhovnik na čudovit način izpremeni kruh v telo Izveličarjevo.

Da so ti verzi prvotno potekli iz šolskih iger, k temu mnenju me nagiblje posebno tudi očitna a b e e d n a zaporednost, ki se več ali manj kaže v vseh besedilih. Fr. Ilešič.

„Slomšekovi večeri“ — „Slomšekov dan“. Po večih krajih se delajo priprave, da dostojno počaste spomin neumrlega vladike Slomšeka. Ali te priprave ne segajo v zakotna sela. Vendar pa je treba, da tudi prosto ljudstvo, osobito pa šolska mladež zve, kaj ji je bil Slomšek. Zato bi bilo umestno, ako bi se tekom tega leta pripravljali na posameznih šolah „Slomšekovi dnevi“. To bi bil šole prost dan. Opravila bi se služba božja, potem pa bi šlo ljudstvo s šolsko mladino vred v šolo, kjer bi se razložil pomen tega praznika. Otroci bi deklamovali in peli izključno Slomšekove reči. — Gospodje tovariši se pezivajo, da se oglase o tej stvari va tem mestu.

V. Palko.

* Nadejam se, da mi sporoči kdo še kako varijanto; tudi to je kulturna zgodovina.

Pedagoški — pedagogiški. Prvi izraz se mi tako čuden zdi, da ga kar videti in slišati ne morem. Pedagoški je menda le naraven pridevnik iz pedagoga, a iz pedagogika bo menda pedagogiški prav. Če pa kdo vendarle pedagoško čuti, pa menda tudi „loško“ (nam. logiško) misli! Kaj porečete gg. jezikoslovci? V. Pulko.

Krvavi diamanti angleških lordov. Pod tem zaglavljem piše „Posel z Budče“ nekako takole: Neumorno kroži lakomno in vladoželjno oko angleških lordov po zemeljski površini, kje bi bilo najti kaj zlate rude, da se ž njo obtežijo wertheimske denarnice v blaženi Britaniji. Sedaj davi angleška pohlepnost svobodomiselní narod Burov v južni Afriki, ker je tam baje mnogo polja, kjer leži zlato, kjer leže diamanti.

Hird pa dokazuje v svoji zanimivi knjigi v otroškem delu v Londonu, da bi bilo za John Bulla boljše, ko bi obrnil svoje oči na žalostne razmere v lastni domovini. Avtor omenjene knjige dokazuje, da navzlic vsem zakonom v tovarniškem delu itd. vendarle v Londonu delajo že petletni otroci za tovarne. — Po letu šivajo otroci v znano zaduhlih ulicah vreče, kajti v še mnogo zaduhlejših sobah bi ne mogli obstati. Koliko si otroci s tem šivanjem zaslužijo, je razvidno iz tega, da zasluži pri tem opraviilu odrasla spretna žena jedva šiling (120 h). Koliko neki dobiva potem otrok? — Veliko zlo je tudi, da dajajo tovarnarji nekaterim delavcem delo na dom. Na pr. skatljíce za vžigalice se delajo večinoma na tak način. Za 144 kosov se plača 24 h. Potrebno lepilo pa mora dotičnik sam kupovati. Hird pripoveduje o ženi, ki dela s 7letnim in 9letnim otrokom od 7. ure zjutraj do 11½ ure zvečer in zasluži samo 150 h. — Drugo delo je kartonstvo. Mati s petimi otroki zasluži težko na dan 140 h. Za 144 umetnih rož se plača 280 h, za toliko vijolic samo — 14 h! Potrebnej kavčuk in dekstrin mora dotičnica sama kupovati. In takšnih primerov je še več. Za prišivanje 12 dežnikovih prevlak se plačuje 180 h.

Četudi je obljubil l. 1898. angleški minister notr. zadev delavski deputaciji, da uravnava tudi otroče delo, se doslej še nič ni zgodilo v poboljšek teh razmer! In vendar večina naštetih del takorekoč mori uboge otroke. Na zlatih prstanih in dragocenih dijamentih angleških lordov se rdečijo v groznem žaru kapljice otroške krvi iz otroških mozolov. In medtem ko zamira nedoletna mladina pod tlakom tovarništva, se pošilja plod tega dela iz teh njih žrel topov na svobodomiselní narod, a morda celo — brez koristi.

Pedagoški paberki.

Vpliv knjig na učence. Na Dunaju so ubežali od doma trije učenci meščanske šole, ki so jim indijanska povedka „za otroke“ popolnoma zmešale razum. Prišli so nekam blizu Semmeringa, kjer jih je strašna noč, ki so jo preživeli, zopet iztreznila, da so se vrnili svojim starišem v naročje. Ta slučaj sicer ni nič kaj posebnega v naši dobi in niti v prejšnji dobi ni bil redek, toda značilno je za to „otroško literaturo“, da je konfiskoval ravnatelj omenjene meščanske šole 89 eksemplarov teh strašnih indijanskih povesti, s katero izobrazuje moderna mladina svojo fantazijo. Koliko knjig je konfiskaciji ušlo, ne da se gotovo povedati, a bilo je to nekako znatno število. Da ima takšna literatura tudi drugi škodljivi vpliv na vzgojo mladine, je videti — kakor zatrjujejo učiteljski listi — tudi v igrah dunajske mladine, kjer igrajo „tatje“, „roparji“ in „boji z Indijanci“ nemalo ulogo.

Mi Slovenci smo toliko na boljšem, da se naša mladina vsaj ne kviri s takšno hrano, á la indijanskih povesti. Nekaj sumljivih knjig s tisto podobo na prvi plati sicer vidimo tu pa tam pri kakšnem knjigotržcu, a pri nas ta indijanska literatura ne najde pravih tal. Ako pomislimo, kako barantajo učenci s tistimi knjigami, na kakšen način pridobivajo učenci denar za te knjige, tedaj nam tega ni obžalovati.

Šolstvo v Avstraliji. Med drugimi deli zemlje spreminja tudi Avstralija svoje lice. Napredek njen je znaten, bogastvo se množi. Čudno bi bilo, ako bi se v tem svetovnem delu zanemarjala vzgoja in omika. Svoje dolžnosti v tem oziru je država kmalu spoznala in stavila jih skoro na prvo mesto. Vsled tega je povsod v Avstraliji poskrbljeno za poveljni šolski pouk, nekateri šolski zakoni prekriljujejo gledé na duhovitost in rabljivost vse druge na širni zemeljski površini.

Ljudske šole so državne, vsak otrok mora hoditi v šolo, šole so nekonfesionalne. Država ostro pazi na to, da hodijo učenci marljivo v šolo in kaznuje strogo neredne starše. V Viktoriji se tako intenzivno skrbi za elementarni pouk, da se pošlje državni učitelj nemudoma tja, kjer se nahaja v daljavi 5 angl. milj od že obstoječe šole šest otrok; gotovo je to naredba, ki po liberalnosti nima na vsem svetu para. Koncem l. 1896. je bilo v Avstraliji 7809 šol s 15.598 učitelji (1 šola za 565 prebiv.) Te šole so imele 878.061 učencev, izmed katerih je pri rednem obiskovanju pripadalo na 1 šolo 83, na 1 učitelja 37 otrok. Število učencev je 20·51% — nemara boljše razmerje nego v katerikoli evropski državi. Vseh otrok v starosti 5—15 let je bilo skupaj 1.001.050, izmed teh je hodilo v šolo 87·7%.

V poslednjih letih je rastle število šolo pohajajočih otrok mnogo hitreje nego število onih, ki so bili dolžni šolo obiskovati. Od l. 1861. do l. 1896. je rastle število poslednjih za 306%, prvih pa za 575% — kar priča, da je ljudstvo laže prihajalo od zavžitka dobrot javne šole in da je narod te dobrote v istini zavžil.

Da zahteva tako razširjeno šolstvo tudi primerne izdatke, je samoposebi umevno; za enega učenca izda država 4·22 lusterling., po našem 98 K 60 h.

Srednjih šol, kakor naše gimnazije in realke država ne vzdržuje, toda zasebni slični zavodi dobivajo znatno državno podporo.

Vseučilišč je v Avstraliji 5. Prvo se je ustanovilo v Sydneyu že leta 1852., v Melbournu l. 1855., na Novi Zelandiji l. 1870., v Južni Avstraliji l. 1874., a v Tasmaniji l. 1890. Vsa vseučilišča so bogato opremljena z državnimi posestvi in dobivajo podporo v znesku 2,145.096 K.

Na vseh 5 vseučiliščih je bilo leta 1896. 2156 poslušalcev. Avstralske univerze so ravnopravne z angleškimi v Oxfordu in Cambridgeu; samo bogoslovnega doktorata ne smejo podeliti. Žene uživajo iste pravice kakor možje. Vseučiliščna naobrazba je žalibog draga in ni vsem pristopna — kar škoduje zlasti v demokratskih državah, kakoršna je Avstralija. Na imenovanih vseučiliščih se je sprejelo od studentov l. 1896. 724.547 K, kar znaša za enega slušatelja 3362 K. To dovolj jasno priča, da se morejo okoristiti z univerzo le bogatini.

Iz navedenega je razvidno, da je med prebivalstvom malo anafalbetov, povprečno le 1·61%, v čem niso všteti otroci pod 15 let stari. Daljnje znamenje omike so poštni izkazi. Na eno osebo je prišlo l. 1896. 47 pisem. Javnih knjižnic je bilo v Avstraliji leta 1896. 1359, izposodilo se je 234.052 knjig.

Kronika.

Splošne in meščanske šole na Nižje-Avstrijskem. Po poročilu deželnega šolskega sveta na Nižje-Avstrijskem je bilo 1897—98 tam 149 meščanskih šol (74 deških, 75 dekliskih). Ljudskih šol je bilo 1563, in sicer 189 deških, 184 dekliskih, 1190 me-anih. Celi dan se je poučevalo na 1399 šolah. Na 1533 šolah se je učilo nemški, na 10 češko-nemški. Zasebnih šol je bilo 108 in hodilo je v nje 12.870. V občne šole je prihajalo 389.245 otrok. Izdalo se je za šolo izven Dunaja v letu 1898 — 3,590.843 gld., na Dunaju 4,791.240 gld.